

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
CIVILTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

**SOCIĀLĀS PALĪDZĪBAS UN SOCIĀLO PAKALPOJUMU
NODROŠINĀJUMS VECĀKIEM AR BĒRNIEM
PAŠVALDĪBĀS**

BAKALAURA DARBS

Autors: **Artūrs Orlovskis**

Studenta apliecības Nr.: ao13041

Darba vadītājs: Lektors, Velga Slaidiņa

RĪGA 2016

ANOTĀCIJA

Bakalaura darba mērķis ir no visiem pieejamajiem sociālajiem nodrošinājumiem valsts un pašvaldību sektorā, sīki izanalizēt sociālo nodrošinājumu, kas dod priekšrocības vecākiem ar bērniem, proti vai kāds no sociālajiem nodrošinājumiem atvieglo nodokļa maksāšanu, palielina sociālo labklājību. Kā arī pētīt sociālās valsts vēsturi un attīstību, papildus skatot, kas un kādā apmērā var pieteikties uz sociālo nodrošinājumu.

Nākamajās nodaļās autors arī salīdzinās divas valstis – Latviju un Igauniju. Izanalizējot doto valstu sociālo nodrošinājumu, sniegs savu subjektīvo vērtējumu, kurā no valstīm vecākiem ar bērniem valsts sociālais sektors ir labvēlīgāks.

Atslēgvārdi: Sociālie pakalpojumi, sociālais pabalsts, sociālais nodrošinājums

ANNOTATION

The goal of the bachelor thesis is a detailed analysis of Social Security from all the available Social Securities in the country and local government sector, that gives great benefits to parents and their children. In other words, does any of the social securities facilitate tax-payment and increase the social welfare. Also to study the history and development of a social country with an insight to who and to what extent can apply for Social Security.

In the following chapters the author also compares the two countries - Latvia and Estonia. After analyzing the given national social security, the author will give his personal subjective assessment in which of the mentioned countries the social sector is more favorable to parents with children.

Keywords: Social services, social benefits, social security

SATURS

IEVADS.....	5
1. SOCIĀLO PAKALPOJUMU UN SOCIĀLĀS PALĪDZĪBAS TIESISKAIS REGULĒJUMS UN VEIDI.....	6
1.1. Tiesības uz sociālo nodrošinājumu starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos.....	7
1.2. Sociālā nodrošinājuma jēdziens.....	11
1.3. Tiesīgie subjekti	13
1.4. Sociālās nodrošinājuma sistēmas esamība.....	14
2. SOCIĀLIE PAKALPOJUMI.....	16
2.1. Pašvaldības finansētie sociālie pakalpojumi	16
2.2. Maznodrošinātas ģimenes (personas) statuss.....	17
3. SOCIĀLIE PABALSTI.....	18
3.1. Sociālo pabalstu veidi	18
3.1.1. Bērnu piedzimšanas pabalsts.....	18
3.1.2. Bērnu kopšanas pabalsts.....	21
3.1.3. Bērna invalīda kopšanas pabalsts.....	22
3.1.4. Ģimenes valsts pabalsts.....	23
3.1.5. Piemaksas pie ģimenes valsts pabalsta par bērnu invalīdu.....	25
3.1.6. Valsts atbalsta programma – celiākija.....	26
3.1.7. Pabalsts aizbildnim par bērna uzturēšanu un atlīdzība par aizbildņa pienākumu pildīšanu.....	27
3.1.8. Atlīdzība par audžuģimenes pienākumu pildīšanu.....	28
3.1.9. Adoptēta bērna pabalsts.....	28
3.1.10. Valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts.....	29
3.1.11. Pabalsts transporta izdevuma kompensācijai.....	30
4. BĒRNA SOCIĀLĀ NODROŠINĀJUMA SALĪDZINĀJUMS IGAUNIJĀ UN LATVIJĀ.....	32
KOPSAVILKUMS.....	37
IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI.....	39

IEVADS

Jebkuras sociāli atbildīgas valsts pamata būtība ir aizstāvēt savas valsts pilsoņus. Latvijā šis pamatprincips ir nostiprināts Satversmes 109.pantā¹. Satversmes tiesa, skaidrojot Satversmes **109.pantā** ietverto sociālā nodrošinājuma jēdzienu, ir norādījusi, ka ar to saprotami dažādi sociālās drošības pasākumi, tostarp sociālā apdrošināšana un sociālā palīdzība.² Darba autors konkrētāk vēlas vērst savu uzmanību uz to, cik daudz Latvijas valsts atbalsta vecākus ar bērniem un cik ļoti šis atbalsts ir nepieciešams. Šī tēma būs aktuāla tik ilgi, cik pastāvēs valstis un cilvēki.

Šī bakalaura darba mērķis ir pētīt un analizēt sociālo nodrošinājumu Latvijā, konkrētāk sociālos pabalstus un pakalpojumus, ko piešķir vecākiem ar bērniem. Kādiem ir jābūt priekšnoteikumiem, lai vecāki spētu realizēt savas tiesības uz sociālo nodrošinājumu.

Nosakot šādu studiju darba mērķi, autors ir izvirzījis vairākus uzdevumus. Pirmkārt, noskaidrot pēc iespējas precīzāku skaidrojumu terminam *sociāli atbildīga valsts* un ko šis termins paredz. Otrkārt, uzskaitīt, cik daudz valsts iesaistās vecāku atbalstā, lai tie varētu pilnvērtīgāk uzturēt un audzināt savas atvases. Treškārt, veikt salīdzinājumu ar Latvijas kaimiņvalsti, lai saprastu, cik Latvija atbalsta finansiāli un sociālo nodrošinājumu piedāvājumu ziņā.

Darba autoru izvirzīto mērķu sasniegšanai, autors savā darbā izmantos šādas zinātniskās pētniecības metodes: 1) Analītiskā metode; 2) Salīdzinošā metode.

Bakalaura darbā vairāk tiks izmantotas analītiskās metodes, jo autors analizēs tiesu prakses materiālus, lai saprastu, cik daudz valstij ir jāiesaistās cilvēka sociālajā nodrošinājumā.

Veicot bakalaura darbu, mērķu sasniegšanai tika veikta izstrādei nepieciešamo literatūras darbu analīze un atlase. Būtiskākie literatūras darbi ir mācību grāmatas, Latvijas Republikas spēkā esošie normatīvie akti, likuma komentāri, tiesu prakses apkopojumi.

¹ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2016.gada 6. aprīlī]

² Latvijas Republikas Satversmes komentāri, 8.nodaļa, cilvēka pamattiesības, 2011, 550.lpp.

1. SOCIĀLO PAKALPOJUMU UN SOCIĀLĀS PALĪDZĪBAS TIESISKAIS REGULĒJUMS UN VEIDI

Tiesības uz sociālo nodrošinājumu ir viens no raksturīgajiem sociāli atbildīgas valsts principa elementiem. Šo tiesību mērķis ir kalpot sociālās drošības īstenošanai un cilvēka cienīgas eksistences nodrošināšanai. Turklāt sociālās drošības pasākumiem ir ne tikai ekonomiskā funkcija – aizstāt ienākumu zudumu, bet arī sociālā funkcija – nodrošināt indivīdu iespējas saglabāt pilnvērtīga sabiedrības locekļa statusu.³

Satversmes tiesa, skaidrojot Satversmes **109.pantā** ietvertu sociālā nodrošinājuma jēdzienu, ir norādījusi, ka ar to saprotami dažādi sociālās drošības pasākumi, tostarp sociālā apdrošināšana un sociālā palīdzība.⁴

Sociālo nodrošinājumu valstī zināmā mērā var uzskatīt par pretstatu liberālisma idejām, kas valstij atvēlēja tikai naktssarga lomu.⁵ Sociālā nodrošinājuma izcelsme tiek saistīta ar 19.gadsimtu, kad kā atbilde uz industriālo revolūciju un strādnieku prasībām radās ideja, ka valstij ir pienākums rūpēties par tās iedzīvotājiem, regulējot sociālo un ekonomisko jomu.⁶ Kā spilgtu piemēru tam var minēt Oto fon Bismarka ieviesto sociālo apdrošināšanu 19. Gadsimtā Vācijā.⁷ Savukārt Lielbritānijā, lai arī zināmi valsts mēģinājumi rūpēties par iedzīvotāju sociālo nodrošinājumu pastāvēja jau agrāk, sociāli atbildīgas valsts ideja tiek saistīta ar lorda Beveridža 1942.gada ziņojumu⁸ par sociālo drošību.⁹ Tādējādi tika atzīts, ka valstij var būt ne tikai tiesības, bet arī pienākums būt aktīvai un iejaukties ar regulējumu sabiedrības dzīvē.¹⁰

Sociālā nodrošinājuma nepieciešamība tiek pamatota dažādi. Visbiežāk idejiskais pamatojums tiek saistīts ar tādiem konceptiem kā cilvēka cieņa, taisnīgums un vienlīdzība, kā arī solidaritāte. No cilvēka cieņas idejas izriet, ka cilvēks nedrīkstētu dzīvot tādos ekonomiskos apstākļos, kas viņu padarītu par objektu. Ir jānodrošina vismaz minimāli

³ Latvijas Republikas Satversmes komentāri, 8.nodaļa, cilvēka pamattiesības, 2011, 549.lpp.

⁴ Latvijas Republikas Satversmes komentāri, 8.nodaļa, cilvēka pamattiesības, 2011, 550.lpp.

⁵ Spale A., Pleps J. Konstitucionālās tiesības. Tālmācības studiju kurss. Rīga: SIA „Biznesa vadības koledža”, 2008, 62.lpp.

⁶ Kovaļevska A. Sociāli atbildīgas valsts princips. Latvijas Vēstnesis Jurista vārds, 2008.gada 26. augusts, Nr.32(537)

⁷ Vildbergs H.J., Messeršmits K., Niedre L. Pilsonis tiesiskā valstī: mācību līdzeklis. Rīga: Latvijas Universitāte, 2004, 114.-115. lpp.

⁸ Lorda Beveridža ziņojumu ievadu un kopsavilkuma tekstu sk.:

http://news.bbc.co.uk/1/bsp/hi/pdfs/19_07_05_beveridge.pdf [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī]

⁹ Ideju vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC, 295. lpp.

¹⁰ Kovaļevska A. Sociāli atbildīgas valsts princips. Latvijas Vēstnesis Jurista vārds, 2008.gada 26. augusts, Nr.32(537)

apstākļi, lai cilvēks varētu baudīt savas pamattiesības.¹¹ No taisnīguma izriet prasība, lai cilvēkam ne tikai formāli tiktu nodrošināta vienlīdzība, bet arī, lai faktiski tiem būtu vienlīdzīgas iespējas realizētas savas tiesības.¹² Citādi veidojas situācija, kad vienlīdzība nozīmē tikai vienlīdzīgas tiesības visiem gulēt zem tilta.¹³ Vienlīdzīgas tiesības iegūt izglītību ir „Tukša skaņa”, ja par to ir jāmaksā, taču ir cilvēki, kam šādu līdzekļu nav.¹⁴ Savukārt ideja par solidaritāti tiek skaidrota kā cilvēku savstarpējs pienākums palīdzēt.¹⁵

1.1. Tiesības uz sociālo nodrošinājumu starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos

Tiesību uz sociālo nodrošinājumu vēsturiskā izcelsme tiek saistīta ar industriālo revolūciju, kad agrāro sabiedrību nomainīja urbanizēta un industriāla sabiedrība, kuru raksturoja algotu strādnieku esamība. Tas nesa līdzī arī lielu ekonomisko nedrošību it īpaši vecuma, invaliditātes un apgādnieku zaudējuma gadījumā. Līdz ar to radās nepieciešamība pēc sociālās drošības sistēmas. Vācijā Bismarks tādu ieviesa jau 19.gadsimta beigās. 1944.gadā tiesības uz sociālo nodrošinājumu bija ietvertas jau 27 valstu konstitūcijās.¹⁶

20.gadsimtaā tiesības uz sociālo nodrošinājumu sāka attīstīties arī starptautiskā līmenī. Starptautiskā darba organizācija jau laikā starp pirmo un Otro pasaules karu pieņēma vairākas konvencijas par sociālo nodrošinājumu. Tā jau 1919.gadā tika pieņemta Maternitātes aizsardzības konvencija. Divdesmitajos gados tika pieņemts vairākas konvencijas par aizsardzību darba negadījumu gadījumā, bet 1927.gadā – konvencija par aizsardzību slimības gadījumā. 1933.gadā Starptautiskā Darba organizācija pieņēma vairākas konvencijas par apdrošināšanu vecuma, invaliditātes gadījumam, bet 1934.gadā – konvenciju par aizsardzību bezdarba gadījumā. Lielākā daļa no tām paredzēja, ka valstī ir jāievieš sociālās apdrošināšanas sistēma.¹⁷

1948.gadā tika pieņemta ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. Deklarācijas **22.pantā** tiesības uz sociālo nodrošinājumu jau tika nostiprināta kā starptautiski atzītas cilvēktiesības. „Katram cilvēkam kā sabiedrības loceklim ir tiesības uz sociālo drošību un viņa pašcieņas uzturēšanai un personības brīvai attīstībai nepieciešamo tiesību īstenošanu ekonomiskajā,

¹¹ Kovaļevska A. Sociāli atbildīgas valsts princips. Latvijas Vēstnesis Jurista vārds, 2008.gada 26. augusts, Nr.32(537)

¹² Turpat.

¹³ Vildbergs H.J., Messeršmits K., Niedre L. Pilsonis tiesiskā valstī: mācību līdzeklis. Rīga: Latvijas Universitāte, 2004, 116. lpp.

¹⁴ Kovaļevska A. Sociāli atbildīgas valsts princips. Latvijas Vēstnesis Jurista vārds, 2008.gada 26. augusts, Nr.32(537)

¹⁵ Turpat.

¹⁶ Latvijas Republikas Satversmes komentāri, 8.nodaļa, cilvēka pamattiesības, 2011, 550.lpp.

¹⁷ Turpat.

sociālajā un kultūras jomā, izmantojot valsts līmeņa pasākumus un starptautisku sadarbību un atbilstoši katras valsts iekārtai un resursiem.”¹⁸

Tiesības uz sociālo nodrošinājumu ir ietvertas ANO Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas **22. un 25.pantā**.¹⁹

ANO starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām **9.pants** noteic: „Šā pakta dalībvalstis atzīst katra cilvēka tiesības uz sociālo nodrošinājumu, ieskaitot apdrošināšanu.”²⁰

Eiropas Sociālajā hartā divos atsevišķos pantos ir nošķirtas tiesības uz sociālo drošību, kas ietver sociālo apdrošināšanu (12.pants), un tiesības uz sociālo palīdzību (13.pants). Hartas **12.pants nosaka:**

„Lai nodrošinātu efektīvu tiesību uz sociālo aizsardzību izmantošanu, Līgumslēdzējas puses apņemas:

1. ieviest vai uzturēt sociālās drošības sistēmu;
2. uzturēt sociālās drošības sistēmu apmierinošā līmenī, vismaz līdzīgu tam, kas nepieciešams, lai ratificētu Starptautisko Darba konvenciju (Nr. 102) par minimālajiem sociālās drošības standartiem;
3. apņemties progresīvi paaugstināt sociālās drošības sistēmu līdz augstākam līmenim;
4. noslēdzot attiecīgus divpusējus un daudzpusējus līgumus vai citiem līdzekļiem veikt pasākumus saskaņā ar šajos līgumos minētajiem nosacījumiem, lai nodrošinātu sekojošo:
 - a. vienlīdzīgu attieksmi pret savas valsts pilsoņiem un citu Līgumslēdzēju pušu pilsoņiem attiecībā uz sociālās drošības tiesībām, ieskaitot no sociālās drošības likumdošanas izrietošo materiālo atbalstu saglabāšanu neņemot vērā aizsargājamo personu pārvietošanos Līgumslēdzēju pušu teritorijā;
 - b. sociālās drošības tiesību nodrošināšana, saglabāšana un turpināšana ar tādiem līdzekļiem kā saskaņā ar ikvienas Līgumslēdzējas puses likumdošanu veikto apdrošināšanas vai nodarbinātības periodu summēšana.”²¹

¹⁸ ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācija, 22.pants, Pieejams: <http://www.tiesibsargs.lv/tiesibu-akti/ano-dokumenti/ano-vispareja-cilvektiesibu-deklaracija/> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī]

¹⁹ Latvijas Republikas Satversmes komentāri, 8.nodaļa, cilvēka pamattiesības, 2011, 551.lpp.

²⁰ Turpat.

Taču Latvijai Eiropas Sociālās hartas **12.pants** nav saistošs.²² Latvija par sev saistošu ir atzinusi Eiropas Sociālās hartas **13.pantu**:

„Lai nodrošinātu efektīvu tiesību uz sociālo un medicīnisko palīdzību izmantošanu, Līgumslēdzējas puses apņemas:

1. nodrošināt to, ka ikvienai personai, kam trūkst attiecīgu līdzekļu un kas nespēj nodrošināt šos līdzekļus vai nu pašas spēkiem vai no citiem avotiem, it īpaši no sociālās apdrošināšanas sistēmas pabalstiem, tiek sniegta atbilstoša palīdzība un slimības gadījumā - attiecīgās personas stāvoklim atbilstoša apkope;
2. nodrošināt to, ka personas, kas saņem šādu palīdzību, šī iemesla dēļ necieš no to politisko vai sociālo tiesību iegrožošanas;
3. nodrošināt to, ka ikviena persona var saņemt no attiecīgajiem sabiedriskajiem vai privātajiem dienestiem padomu un personisku palīdzību tādā apjomā, kas nepieciešams, lai nepieļautu, novērstu vai atvieglotu trūkumu kādai individuālai personai vai ģimenei;
4. piemērot šī panta 1., 2. un 3. punkta nosacījumus uz vienlīdzības pamatiem kā savas valsts pilsoņiem tā citu Līgumslēdzēju pušu pilsoņiem, kas atrodas to teritorijā legāli, saskaņā ar saistībām, kas izriet no Eiropas Sociālās un medicīniskās palīdzības konvencijas, kas parakstīta Parīzē, 1953. gada 11. decembrī.”²³

Ar tiesībām uz sociālo nodrošinājumu ir saistīti arī citi Eiropas Sociālās hartas panti. Tā, piemēram, **14.pants**: „Lai nodrošinātu efektīvu tiesību izmantot sociālās labklājības dienesta pakalpojumus pielietojumu, Līgumslēdzējas puses apņemas:

1. veicināt vai nodrošināt dienestus, kas, izmantojot sociālā darba metodes, veicinātu kā indivīdu tā sabiedrības grupu labklājību un attīstību un to piemērošanos sociālajai videi;
2. veicināt individuālu personu un brīvprātīgo vai citu organizāciju piedalīšanos šādu dienestu izveidošanā un uzturēšanā.”²⁴

²¹ Eiropas Sociālā harta, 12.pants, Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī]

²² Latvijas Republikas Satversmes komentāri, 8.nodaļa, cilvēka pamattiesības, 2011, 551.lpp.

²³ Eiropas Sociālā harta, 13.pants, Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī]

²⁴ Eiropas Sociālā harta, 14.pants, Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī]

Kā arī Eiropas Sociālās hartas **16. un 17.pantā**:

16.pants: „Lai nodrošinātu apstākļus, kas nepieciešami pilnīgai ģimenes kā sabiedrības pamatvienības attīstībai, Līgumslēdzējas puses apņemas veicināt ģimenes dzīves ekonomisko, juridisko un sociālo aizsardzību ar tādiem līdzekļiem kā ģimeņu pabalsti, fiskālie atvieglojumi, dzīvojamā fonda nodrošināšana ģimenēm, pabalsti jaunlaulātajiem un citiem piemērotiem līdzekļiem.”²⁵

17.pants: „Lai nodrošinātu efektīvu mātes un bērna tiesību uz sociālo un ekonomisko aizsardzību izmantošanu, Līgumslēdzējas puses veiks tam nepieciešamos un atbilstošos pasākumus, ieskaitot attiecīgu institūciju un dienestu izveidošanu un uzturēšanu.”²⁶

Tiesības uz sociālo nodrošinājumu ir veltīti arī speciāli starptautiski līgumi. Starptautiskā Darba organizācija 1952.gadā ir pieņēmusi konvenciju Nr.102 „Sociālās drošības konvencija (minimālie standarti)”. Savukārt Eiropas Padome 1964.gadā pieņēma Eiropas Sociālās kodeksu. Latvija nav ratificējusi nevienu no šiem starptautiskajiem līgumiem, taču Eiropas Sociālās drošības kodeksu ir parakstījusi.²⁷

Papildus tam visam Pārskatītā Eiropas Sociālajā hartā **30.pantā** ir noteikts, lai nodrošinātu efektīvu tiesību uz aizsardzību pret trūkumu un sociālo nevienlīdzību izmantošanu, Līgumslēdzējas puses apņemas:

(a) veikt vispārējus un koordinētus pasākumus sistēmas ietvaros, lai personas un viņu ģimenes, kas dzīvo vai ir pakļautas riskam dzīvot trūkumā vai sociālās nevienlīdzības apstākļos, nodrošinātu galvenokārt ar darbu, dzīvesvietu, apmācību, izglītību, kultūru un sociālo un medicīnisko aprūpi;

(b) pārskatīt šos pasākumus, nepieciešamības gadījumā attiecīgi uzlabojot.²⁸

Eiropas Savienības Pamattiesību hartas **34.pants** garantē tiesības uz sociālo nodrošinājumu un sociālo palīdzību:

„1. Savienība atzīst un ievēro tiesības uz sociālā nodrošinājuma pabalstiem un sociāliem pakalpojumiem, kuri saskaņā ar Savienības tiesību aktiem un valstu tiesību aktiem un praksi

²⁵ Eiropas Sociālā harta, 16.pants, Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī]

²⁶ Eiropas Sociālā harta, 17.pants, Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī]

²⁷ Latvijas Republikas Satversmes komentāri, 8.nodaļa, cilvēka pamattiesības, 2011, 551.lpp.

²⁸ Pārskatītā Eiropas Sociālā harta, 30.pants, Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī]

nodrošina aizsardzību tādos gadījumos kā maternitāte, slimība, nelaimes gadījums darba vietā, atrašanās apgādībā vai vecums, kā arī darba zaudējums.

Ikvienai personai, kura likumīgi dzīvo un pārvietojas Eiropas Savienības teritorijā, ir tiesības uz sociālā nodrošinājuma pabalstiem un uz sociālajiem atvieglojumiem saskaņā ar Savienības tiesību aktiem, kā arī valstu tiesību aktiem un praksi.

Apkarojot sociālo atstumtību un nabadzību, Savienība atzīst un ievēro tiesības uz sociālo palīdzību un palīdzību mājokļu jomā, lai saskaņā ar Savienības tiesību aktiem, kā arī valstu tiesību aktiem un praksi nodrošinātu pienācīgu dzīvi tiem, kam nav pietiekamu līdzekļu.”²⁹

1.2. Sociālā nodrošinājuma jēdziens

Satversmes tiesa, skaidrojot Satversmes **109.panta** ietverto sociālā nodrošinājuma jēdzienu, ir norādījusi, ka ar to saprotami dažādi sociālās drošības pasākumi, tostarp sociālās apdrošināšana un sociālā palīdzība.³⁰ Tātad ar sociālo nodrošinājuma jēdzienu ir aptverti gan pabalsti, pensijas un citi maksājumi, kas ir balstīti uz sociālo apdrošināšanu un līdz ar to arī veiktajām iemaksām, gan ar tāda veida palīdzību, kas nav saistīta ar sociālo apdrošināšanu un iemaksu veikšanu.³¹ Tā var būt gan universāla palīdzības sistēma, kad palīdzība tiek piešķirta ikvienam, kas nonāk noteiktā situācijā, gan arī tāda sociālās palīdzības sistēma, kad palīdzība piešķirta, balstoties uz personas ienākumu un dzīves apstākļu izvērtējumu.³²

Latvijā kā piemērus ar sociālās apdrošināšanas sistēmu saistītām izmaksām var minēt valsts vecuma pensiju, bezdarbnieka pabalstu un atlīdzību par darbspēju zaudējumu. Ģimenes valsts pabalsts pieder universālajai sociālās palīdzības sistēmai, jo tas tiek piešķirts ikvienai ģimenei, kurā ir bērni noteiktā vecumā, novērtējot šīs ģimenes ienākumus.³³

Lielākā daļa Satversmes tiesā skatīto lietu par tiesībām uz sociālo nodrošinājumu ir saistītas ar sociālo apdrošināšanu – par sociālo apdrošināšanas iemaksu veikšanu,³⁴ par valsts

²⁹ Eiropas Savienības pamattiesības harta, 34.pants, Pieejams: <http://eur-lex.eiropa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī]

³⁰ Satversmes tiesa. 2000-08-0109. 13.03.2001. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv> [aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]

³¹ Latvijas Republikas Satversmes komentāri, 8.nodaļa, cilvēka pamattiesības, 2011, 557.lpp.

³² Turpat.

³³ Latvijas Republikas Satversmes komentāri, 8.nodaļa, cilvēka pamattiesības, 2011, 557.lpp.

³⁴ Satversmes tiesa. 2003-22-01. 26.03.2004. 7.punkts. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv> [aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]

vecuma pensijām,³⁵ kā arī apdrošināšanu maternitātes gadījumam.³⁶ Tikai vienā lietā, kur vērtēta normas atbilstība Satversmes 109.pantam, ir skatīts jautājums par pabalstu, kas nav saistīts ar sociālo apdrošināšanu, proti, bērna kopšanas pabalsts.³⁷

Tiesības uz sociālo nodrošinājumu īstenošana primāri notiek, nodrošinot personām maksājumus naudā – pensijas, pabalstus u.c. Taču tiesības uz sociālo nodrošinājumu var tikt realizētas ne tikai ar maksājumu palīdzību.³⁸ Sociālā palīdzība personai var tikt sniegta, arī nodrošinot personas pamatvajadzības apmierināšanai nepieciešamās lietas, piemēram, pārtiku un mājokli, un sniedzot nepieciešamos pakalpojumus.³⁹

Administratīvā rajona tiesa spriedumā⁴⁰ norādīja, ka Satversmes 109.pants būtu jāinterpretē tādējādi, ka tas ir ietver arī tiesības izmantot **sociālās labklājības dienesta pakalpojumus**. Šāda dienesta sniegtie pakalpojumi ietver konsultāciju sniegšanu, rehabilitāciju un citu sociālā darbinieka sniegtu atbalstu, mājas aprūpi, aprūpi institūcijās un ārkārtas situācijās.⁴¹

Tiesības uz sociālo nodrošinājumu var tikt īstenotas ne tikai ar valsts organizētas un uzturētas sociālās drošības sistēmu palīdzību, bet arī ar **privātpersonu organizētu un uzturētu sociālās drošības sistēmu** palīdzību. Šādā gadījumā valstij ir vairāki pienākumi. Pirmkārt, pienākums atturēties no nepamatotas iejaukšanās šādu sistēmu darbībā. Otrkārt, pienākums pieņemt normatīvus aktus un īstenot citus nepieciešamus pasākumus, lai aizsargātu šādas sistēmas no citu privātpersonu nepamatotas iejaukšanās to darbībā un, lai garantētu, ka trešās personas nodrošina vienlīdzīgu pieeju to organizētajām sociālās drošības sistēmām un nenosaka nesaprātīgus palīdzības saņemšanas nosacījumus no šādām sistēmām. Līdz ar to var secināt, ka arī pakalpojumus, kas tieši sniegti no privātpersonu organizētas un uzturētas sociālās drošības sistēmas, var uzskatīt par sociālo nodrošinājumu.⁴²

³⁵ Satversmes tiesa. 2000-08-0109. 13.03.2001 Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv> [aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]

³⁶ Satversmes tiesa. 2001-02-0106. 26.06.2001 Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv> [aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]

³⁷ Latvijas Republikas Satversmes komentāri, 8.nodaļa, cilvēka pamattiesības, 2011, 557.lpp.

³⁸ Latvijas Republikas Satversmes komentāri, 8.nodaļa, cilvēka pamattiesības, 2011, 558.lpp.

³⁹ Latvijas Republikas Satversmes komentāri, 8.nodaļa, cilvēka pamattiesības, 2011, 558.lpp.

⁴⁰ Administratīvā rajona tiesa. A4235906. 20.09.2007. 15.punkts. Pieejams: <https://tiesas.lv> [aplūkots 2016.gada 3.maijā]

⁴¹ Latvijas Republikas Satversmes komentāri, 8.nodaļa, cilvēka pamattiesības, 2011, 558.lpp.

⁴² Turpat.

1.3. Tiesīgie subjekti

Satversmes tiesa **109.pantā** noteic, ka tiesības uz sociālo nodrošinājumu ir **ikvienam**. Tātad pats Satversmes pants neierobežo tiesīgo subjektu loku.

No Satversmes tiesas spriedumiem izriet, ka personas valstspiederība nedrīkstētu būt iemesls, kāpēc personai tiek liegtas tiesības uz sociālo nodrošinājumu.⁴³ Tomēr Satversmes tiesa ir norādījusi, ka personas saiknei ar valsti sociālo tiesību nodrošināšanā var būt izšķiroša nozīme. Valstij ir pienākums rūpēties vispirms par tās patstāvīgo iedzīvotāju sociālo drošību.⁴⁴ Ņemot vērā minēto, Satversmes tiesa ir atzinusi par principā pieļaujamu, piemēram, to, ka bezdarbnieka statusu var iegūt tikai tādi ārvalstnieki, kuriem ir patstāvīga uzturēšanās atļauja.⁴⁵ Šajā lietā Satversmes tiesa gan norādīja, ka Satversmes 109.pantā garantētās tiesības uz sociālo nodrošinājumu bezdarba gadījumā ir attiecināms arī uz termiņuzturēšanās atļauju saņēmušo laulāto, kurš ir darba ņēmējs un bezdarba gadījumā ir ticis obligāti apdrošināts, jo šāds ārvalstnieks ir pielīdzināms ārvalstniekam, kuram ir pastāvīga uzturēšanās atļauja.⁴⁶

Šādas atziņas principā atbilst starptautiskajiem standartiem. Tā ANO ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komiteja Vispārējā komentārā Nr. 19 ir norādījusi, ka par pieļaujama diskriminācija uz valstspiederības pamata attiecībā uz tiesībām uz sociālo nodrošinājumu. Vienlaikus šajā komentārā ir atzīts par pieļaujamu tas, ka noteikts uzturēšanās periods valstī ir priekšnoteikums tāda sociālā pabalsta saņemšanai, kas nav balstīts uz personas iepriekš veiktām iemaksām. Šim periodam ir jābūt saprātīgam un samērīgam.⁴⁷

Lai arī no Satversmes tiesas spriedumiem izriet, ka personas valstspiederības nevarētu būt pamats, kāpēc kādai personai tiek liegtas tiesības uz sociālo nodrošinājumu, taču Satversmes tiesa pieļauj, ka var noteikt **atšķirīgas garantijas** sociālā nodrošinājuma jomā, balstoties uz personas valstspiederību. Tā, piemēram, Satversmes tiesa atzina, ka Satversmei atbilst tas, ka pilsoņiem sociālās apdrošināšanas stāžā ieskaita arī tādus periodus, ko ārvalstniekiem un bezvalstniekiem neieskaita.⁴⁸

⁴³ Satversmes tiesa. 2001-02-0106. 26.09.2001. Secinājumu daļas 4.punkts Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv> [aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]

⁴⁴ Satversmes tiesa. 2001-02-0106. 26.09.2001. Secinājumu daļas 3.punkts Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv> [aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]

⁴⁵ Latvijas Republikas Satversmes komentāri, 8.nodaļa, cilvēka pamattiesības, 2011, 560.lpp.

⁴⁶ Satversmes tiesa. 2002-11-0106. 25.02.2002. Secinājumu daļas 2.-3. Punkts Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv> [aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]

⁴⁷ Latvijas Republikas Satversmes komentāri, 8.nodaļa, cilvēka pamattiesības, 2011, 560.lpp.

⁴⁸ Latvijas Republikas Satversmes komentāri, 8.nodaļa, cilvēka pamattiesības, 2011, 561.lpp.

1.4. Sociālās nodrošinājuma sistēmas esamība

Sociālās nodrošinājuma sistēmas esamība nozīmē, pirmkārt, to, ka šai sistēmai jāpastāv un turklāt jābūt ilgtspējīgai, lai nodrošinātu to, ka tiesības uz sociālo nodrošinājumu varēs īstenot gan pašreizējās, gan arī nākamās paaudzes.⁴⁹ Pienākums izveidot ilgtspējīgu sociālās drošības sistēmu ir tiesību uz sociālo nodrošinājumu pamatā un izriet no sociāli atbildīgas valsts principa.⁵⁰ Sociālā nodrošinājuma sistēma ilgtspējīgu nosaka trīs principi: adekvātums, finansiālā ilgtspēja un spēja pielāgoties pārmaiņām. Līdz ar to pensiju sistēmas ilgtspēja ir cieši saistīta ar kopējo valsts ekonomisko situāciju.⁵¹

Sociālās nodrošinājuma sistēmas esamība, otrkārt, nozīmē to, ka šai sistēmai ir jāaptver **visi būtiskie gadījumi jeb riski**, kad personai var būt nepieciešams sociālais nodrošinājums.⁵² Satversmes 109.pants tieši noteic, ka tiesības uz sociālo nodrošinājumu tiek garantēts trīs gadījumos – vecuma, darbnespējas un bezdarba gadījumos. Taču gadījumu uzskaitījums šajā pantā nav izsmelošs.⁵³ Satversmes 109.pants paredz, ka citi gadījumi, kad jāsniedz sociālais nodrošinājums, tiek noteikti likumā. Arī Satversmes tiesa ir norādījusi, ka tiesības uz sociālo nodrošinājumu ir konkretizētas likumos – likumā „Par sociālo drošību”, likumā „Par valsts sociālo apdrošināšanu”, speciālos likumos par atsevišķiem sociālās apdrošināšanas veidiem u.c.⁵⁴ Satversmes tiesā līdz šim ir skatītas lietas par sociālo nodrošinājuma vecuma⁵⁵, bezdarba⁵⁶, maternitātes⁵⁷, darba negadījumu⁵⁸ un arodslimību gadījumā⁵⁹, kā arī par bērnu kopšanas pabalstiem⁶⁰ un izdienas pensijām⁶¹.

⁴⁹ Latvijas Republikas Satversmes komentāri, 8.nodaļa, cilvēka pamattiesības, 2011, 562.lpp.

⁵⁰ Satversmes tiesa. 2009-08-01. 26.11.2009. 22.3. punkts Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv> [aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]

⁵¹ Satversmes tiesa. 2009-43-01. 21.12.2009. 27.2. punkts Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv> [aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]

⁵² Latvijas Republikas Satversmes komentāri, 8.nodaļa, cilvēka pamattiesības, 2011, 562.lpp

⁵³ Satversmes tiesa. 2001-02-0106. 26.06.2001. secinājumu daļa. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv> [aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]

⁵⁴ Satversmes tiesa. 2003-02-0106. 14.01.2004 7.punkts. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv> [aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]

⁵⁵ Satversmes tiesa. 2005-08-01. 11.11.2005. 6.1. punkts Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv> [aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]

⁵⁶ Satversmes tiesa. 2001-12-01. 19.03.2002 Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv> [aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]

⁵⁷ Satversmes tiesa. 2001-11-0106. 25.02.2002 Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv> [aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]

⁵⁸ Satversmes tiesa. 2003-19-0103. 14.01.2004 Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv> [aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]

⁵⁹ Satversmes tiesa. 2003-22-01. 26.03.2004. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv> [aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]

⁶⁰ Satversmes tiesa. 2006-10-03. 11.12.2006 Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv> [aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]

⁶¹ Satversmes tiesa. 2006-13-0103. 04.01.2007 Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv> [aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]

Arī ANO Starptautiskajā paktā par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām. 9.pantā un Eiropas Sociālās hartas 12.pantā nav sniegts izsmeļošs to gadījumu uzskaitījums, kad valstij ir jānodrošina tiesības uz sociālo nodrošinājumu. Taču Eiropas Sociālās hartas 12.pantā ir tieši ietverta atsauce uz Starptautiskās darba organizācijas konvenciju Nr.102,⁶² bet ANO Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komitejas komentāriem Nr.19 norādīts, ka sociālais nodrošinājums jāsniedz šādos deviņos gadījumos⁶³:

- 1) Ja nepieciešama medicīniskā aprūpe;
- 2) Ja slimības dēļ tiek zaudēti ienākumi;
- 3) Vecuma gadījumā;
- 4) Bezdarba gadījumā;
- 5) Darba negadījuma un arodslimības gadījumā;
- 6) Kā atbalsts ģimenēm un bērniem;
- 7) Maternitātes gadījumā;
- 8) Invaliditātes gadījumā;
- 9) Apgādnieka zaudējuma gadījumā.

Tā kā Satversmes pēc savas būtības nevar paredzēt mazāku pamattiesību nodrošināšanas jeb aizsardzības apjomu, nekā paredz jebkurš no starptautiskajiem cilvēktiesību aktiem,⁶⁴ tad Satversmes 109.pants būtu jāinterpretē tādējādi, ka arī tas prasa garantēt sociālo nodrošinājumu deviņos iepriekšminētajos gadījumos⁶⁵. Taču likumdevējs var garantēt sociālo nodrošinājumu arī vēl citos gadījumos.⁶⁶

Sociālā nodrošinājuma sistēmai ir jāietver arī **sociālās palīdzības sistēma**, tādējādi nodrošinot tiesības uz sociālo nodrošinājumu tām personām, kam nepietiek iztikas līdzekļu un kas nevar saņemt atbalstu no sociālās apdrošināšanas sistēmas vai citus valsts sociālos pabalstus.⁶⁷

⁶² Pārstrādātas Eiropas Sociālās hartas 12.pants.

⁶³ Latvijas Republikas Satversmes komentāri, 8.nodaļa, cilvēka pamattiesības, 2011, 562.lpp

⁶⁴ Satversmes tiesa. 2005-02-0106. 14.09.2005. 10.punkts. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv> [aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]

⁶⁵ Latvijas Republikas Satversmes komentāri, 8.nodaļa, cilvēka pamattiesības, 2011, 563.lpp

⁶⁶ Satversmes tiesa. 2006-10-03. 11.12.2006. 22.2 un 22.4. punkts. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv> [aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]

⁶⁷ Satversmes tiesa. 2009-43-01. 21.12.2009. 31.2. punkts. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv> [aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]

2. SOCIĀLIE PAKALPOJUMI

2.1. Pašvaldību finansētie sociālie pakalpojumi

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības saņemšanas kārtību nosaka Ministru kabineta 2008.gada 21.aprīļa noteikumi Nr.288 "Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības saņemšanas kārtība". Sociālos pakalpojumus sniedz tikai, pamatojoties uz sociālā darba speciālista atzinumu. Vispirms tiek izvērtēta iespēja sniegt sociālās aprūpes pakalpojumu dzīvesvietā un tikai tad, ja šāds pakalpojuma apjoms nav pietiekams, tiek nodrošināta sociālā aprūpe un sociālā rehabilitācija ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā.⁶⁸

- 1) aprūpe mājās - pakalpojumi mājās pamatvajadzību apmierināšanai personām, kuras objektīvu apstākļu dēļ nevar sevi aprūpēt (tai skaitā, mobilās aprūpes brigādes, drošības pogas pakalpojums, ēdiens uz mājām utml).
- 2) sociālā aprūpe un sociālā rehabilitācija dienas centrā - institūcija, kas dienas laikā nodrošina sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, sociālo prasmju attīstību, izglītošanu un brīvā laika pavadīšanas iespējas personām ar garīga rakstura traucējumiem, invalīdiem, bērniem no trūcīgām ģimenēm un ģimenēm, kurās ir bērna attīstībai nelabvēlīgi apstākļi, kā arī personām, kuras sasniegušas vecumu, kas dod tiesības saņemt valsts vecuma pensiju.
- 3) servisa dzīvoklis - dzīvoklis, kas tiek izīrēts un ir pielāgots personai ar smagiem funkcionālajiem traucējumiem, lai palielinātu personas iespējas dzīvot patstāvīgi un aprūpēt sevi.
- 4) grupu māja vai dzīvoklis - atsevišķs dzīvoklis vai māja, kurā personām ar garīga rakstura traucējumiem nodrošina individuālu atbalstu sociālo problēmu risināšanā.
- 5) specializētā darbnīca - darbnīcas, kurās izveidotas darba vietas un nodrošināts speciālistu atbalsts redzes un dzirdes invalīdiem vai personām ar garīga rakstura traucējumiem.

⁶⁸ Labklājības ministrija, sociālie pakalpojumi, Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības saņemšanas kārtība. Pieejams : <http://www.lm.gov.lv/text/2576> [aplūkots 2016. gada 22. aprīlī]

- 6) krīzes centrs - sociālā institūcija, kurā tiek sniegta īslaicīga psiholoģiska un cita veida palīdzība krīzes situācijā nonākušām personām (arī ģimenes atbalsta centrs, krīzes un uzticības telefons).⁶⁹
- 7) patversme - sociālā institūcija, kas personām bez noteiktas dzīvesvietas vai krīzes situācijā nonākušām personām nodrošina īslaicīgas uzturēšanās iespējas, uzturu, personiskās higiēnas iespējas un sociālā darba speciālistu pakalpojumus.
- 8) naktspatversme - sociālā institūcija, kas personām bez noteiktas dzīvesvietas vai krīzes situācijā nonākušām personām nodrošina naktsmītni, vakariņas un personiskās higiēnas iespējas.
- 9) sociālā rehabilitācijas pakalpojumi dzīvesvietā - pakalpojumi, kuri nav saistīti ar personas pārcelšanos uz citu dzīvesvietu un kur tiek veikta profesionāla darbība, lai palīdzētu personām, ģimenēm, personu grupām un sabiedrībai kopumā veicināt vai atjaunot savu spēju sociāli funkcionēt, kā arī radīt šai funkcionēšanai labvēlīgus apstākļus.
- 10) sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumi - pakalpojumi, kurus persona saņem savā mājoklī vai institūcijā bez pārcelšanās uz citu dzīvesvietu un kur tiek pielietots metožu kopums ar mērķi uzlabot pakalpojuma saņēmēja pašaprūpes un funkcionēšanas spējas.⁷⁰

2.2. Maznodrošinātas ģimenes (personas) statuss

Atbilstoši likumā “Par palīdzību dzīvokļu jautājumu risināšanā”⁷¹ un likumā “Par dzīvojamo telpu īri”⁷² noteiktajam par maznodrošinātu atzīstama persona, kuras ienākumi un materiālais stāvoklis nepārsniedz attiecīgās pašvaldības domes noteikto līmeni, kas savukārt nedrīkst būt zemāks par trūcīgas personas ienākumu un materiālā stāvokļa līmeni, kādu, pamatojoties uz Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumu, noteicis Ministru kabinets⁷³ (128,06 eiro).

⁶⁹ Labklājības ministrija, sociālie pakalpojumi, Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības saņemšanas kārtība. Pieejams : <http://www.lm.gov.lv/text/2576> [aplūkots 2016. gada 22. aprīlī]

⁷⁰ Labklājības ministrija, sociālie pakalpojumi, Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības saņemšanas kārtība. Pieejams : <http://www.lm.gov.lv/text/2576> [aplūkots 2016. gada 22. aprīlī]

⁷¹ „Par palīdzību dzīvokļa jautājuma risināšanā” 14.panta sestā daļa. LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2016. gada 6. aprīlī].

⁷² „Par dzīvojamo telpu īri” 36.¹ pants. LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2016. gada 6. aprīlī].

⁷³ Ministru kabineta 2010.gada 30.marta noteikumi Nr.299 „Noteikumi par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu” (MK noteikumi Nr.299).

Atbilstoši Latvijā izveidotajai sociālās drošības sistēmai, sociālās palīdzības piešķiršanas jautājumi ir pašvaldības kompetencē. Atbilstoši likumā „Par pašvaldībām” noteiktajam⁷⁴, sociālā palīdzība ir pašvaldību autonomā funkcija, kuru organizē un par tās izpildi atbild pašvaldība.

Katrai pašvaldībai šobrīd ir dotas tiesības noteikt atšķirīgu maznodrošinātās personas ienākumu līmeni, taču kopš 2008.gada 1.oktobra tas jānosaka obligāti⁷⁵, jo, kā noteikts Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā⁷⁶, sociālās palīdzības *mērķis* ir sniegt materiālu atbalstu krīzes situācijā nonākušām trūcīgām un maznodrošinātām ģimenēm (personām), lai apmierinātu to pamatvajadzības un veicinātu darbaspējīgo personu līdzdarbību savas situācijas uzlabošanā.

Tas nozīmē, ka katrā pašvaldībā ir noteikts atšķirīgs maznodrošinātās ģimenes (personas) ienākumu līmenis. Lai noskaidrotu, vai personai ir tiesības iegūt maznodrošinātas personas statusu, jāvēršas savas pašvaldības sociālajā dienestā ar iesniegumu un jāaizpilda noteikta parauga iztikas līdzekļu deklarācija.

Likumā⁷⁷ noteikts, ka:

Novērtējot klienta materiālos resursus, ņem vērā ienākumus, kas veidojas pēc nodokļu nomaksas;

par ienākumiem neuzskata piemaksu pie ģimenes valsts pabalsta par bērnu invalīdu, bērna invalīda kopšanas pabalstu, pabalstu invalīdam, kuram nepieciešama kopšana, pabalstu par asistenta izmantošanu, pabalstu transporta izdevumu kompensēšanai invalīdam, kuram ir apgrūtināta pārvietošanās, pabalstu ar celiakiju slimam bērnam, pabalstus bērna piedzimšanas un personas nāves gadījumā, kā arī šajā likumā noteiktos pašvaldības sociālās palīdzības pabalstus.

Maznodrošinātā statusa noteikšanai pašvaldības piemēro MK noteikumus Nr.299⁷⁸ noteiktās normas, kas nosaka, ka iztikas līdzekļu deklarācijā norāda šādus ģimenes (personas) ienākumus par pēdējiem pilniem trim kalendāra mēnešiem:

1) ienākumi no algota darba;

⁷⁴ „Par pašvaldībām” 15.panta pirmās daļas 7.punkts. LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2016. gada 6. aprīlī].

⁷⁵ Grozījumi Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā, kas stājās spēkā 01.10.2008.

⁷⁶ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 32.pants. LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2016. gada 6. aprīlī].

⁷⁷ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 5.panta trešajā daļā. LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2016. gada 6. aprīlī].

⁷⁸ Ministru kabineta 2010.gada 30.marta noteikumu Nr.299 „Noteikumi par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu” 13.punkts.

- 2) valsts sociālās apdrošināšanas pabalsti, atlīdzības un pensijas (ieskaitot piemaksu pie pensijas), valsts sociālie pabalsti, stipendijas, kompensācijas, uzturlīdzekļi;
- 3) atsevišķi dzīvojoša laulātā vai bērna vecāka sniegtais materiālais atbalsts;
- 4) citi ienākumi.

Iztikas līdzekļu deklarācijā jānorāda arī ienākumi no nekustamā un kustamā īpašuma pārdošanas, kā arī ieņēmumus no saimnieciskās vai profesionālās darbības, kā arī subsīdijas lauksaimniecībai un lauku attīstībai.

MK noteikumu Nr.299 14.punktā noteikts, ka par ienākumiem šo noteikumu izpratnē nav uzskatāmas arī sociālās garantijas bārenim un bez vecāku gādības palikušam bērnam pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās, kā arī naudas līdzekļi, kas iegūti no labdarības fondiem, studējošā kredīts un sociālo kampaņu rezultātā gūtais materiālais labums.

Maznodrošinātā statuss dod tiesības ģimenei (personai) saņemt ne tikai pašvaldības noteikto sociālo palīdzību, bet arī:

- 1) saņemt nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumu līdz 90% apmērā⁷⁹;
- 2) saņemt valsts nodrošināto juridisko palīdzību⁸⁰;
- 3) pretendēt uz atbrīvošanu no tiesas izdevumu atmaksas (lēmumu par atbrīvojumu, vērtējot personas ienākumus, pieņem tiesa)⁸¹;
- 4) no 2015.gada 1.janvāra – tiesības saņemt elektroenerģijas pakalpojumu par samazinātu cenu⁸².

⁷⁹ “Par nekustamā īpašuma nodokli” 5.panta 1.¹ daļa. LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2016. gada 6. aprīlī].

⁸⁰ Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likuma 3.panta otrās daļas 1.punkts. LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2016. gada 6. aprīlī].

⁸¹ Civilprocesa likuma 43.panta ceturtais daļa; LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2016. gada 6. aprīlī].

⁸² “Grozījumi Elektroenerģijas tirgus likumā” (spēkā no 01.01.2016.).

3. SOCIĀLIE PABALSTI

Valsts sociālie pabalsti papildina sociālās apdrošināšanas sistēmu un sniedz materiālu atbalstu noteiktām iedzīvotāju grupām. Šie pabalsti paredzēti sociālā riska situācijām un gadījumiem, kad samazinās ienākumi:⁸³

- 1) tādām personām, kuras nav sociāli apdrošinātas, vai kuru veiktās iemaksas nav pietiekamas valsts sociālās apdrošināšanas pabalstu un pensiju saņemšanai;⁸⁴
- 2) tādu papildus izdevumu rašanās gadījumos, kuros sociālās apdrošināšanas sistēma neparedz aizsardzību (piemēram, ģimenes valsts pabalsts, bērna kopšanas un piedzimšanas pabalsti, valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts, kas sniedz aizsardzību vecuma, invaliditātes vai apgādnieka zaudējuma gadījumā tām personām, kuras nav sociāli apdrošinātas, u.c.).⁸⁵

3.1. Sociālo pabalstu veidi :

3.1.1. Bērnu piedzimšanas pabalsts

Lai atbalstītu jaundzimušo ģimenes, valsts izmaksā vienreizēju bērna piedzimšanas **pabalstu**. Likums „Par vienreizēju pabalstu ģimenei sakarā ar bērna piedzimšanu”, 3.pants nosaka, ka tiesības saņemt pabalstu ir Latvijas Republikas pilsoņiem, nepilsoņiem un ārzemniekiem, kuriem piešķirts personas kods un deklarētā pamata dzīvesvieta ne mazāk kā pēdējos 12 mēnešus pirms bērna piedzimšanas ir Rīgas pilsētas administratīvajā teritorijā.⁸⁶

Bērna piedzimšanas pabalsts ir vienreizējs. To piešķir: Pēc 7.panta⁸⁷ likuma : Pabalstu piešķir vienam no jaundzimušā vecākiem vai personai, kura ar Rīgas bāriņtiesas lēmumu iecelta par aizbildni (turpmāk – pabalsta pieprasītājs), ja šis pabalsts nav izmaksāts bērna vecākiem.

⁸³ Labklājības ministrija, sociālie pabalsti, bērna piedzimšanas pabalsts
Pieejams : <http://www.lm.gov.lv/text/87> [aplūkots 2016. gada 30.martā]

⁸⁴ Turpat.

⁸⁵ Labklājības ministrija, sociālie pabalsti, bērna piedzimšanas pabalsts
Pieejams : <http://www.lm.gov.lv/text/87> [aplūkots 2016. gada 30.martā]

⁸⁶ Par vienreizēju pabalstu ģimenei sakarā ar bērna piedzimšanu: LR likums. Pieejams:
<http://likumi.lv/doc.php?id=186643/> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī]

⁸⁷ Turpat.

Pēc Ministru Kabineta noteikumiem „Noteikumi par bērna piedzimšanas pabalsta piešķiršanas un izmaksāšanas kārtību”, 2.pants⁸⁸ nosaka, ka Bērna piedzimšanas pabalsts ir **421,17 eiro** par katru piedzimušo bērnu.⁸⁹

Autors uzskata, ka šis ir viens no svarīgākajiem pabalstiem, ko vecākiem piedāvā valsts, jo šajā posmā bērnam uzreiz ir nepieciešami ļoti daudz lietas, kas palīdzēs uzturēt bērnu, kā, piemēram, bērna ratiņi, drēbes, ēdiens, kas prasa lielus ieguldījumus, tāpēc šī pirmā summa ir tik lielā attiecīgi pret citiem pabalstiem, ko piedāvā vecākiem.

3.1.2. Bērna kopšanas pabalsts

Valsts izmaksā bērna kopšanas pabalstu, ko ir tiesības saņemt Latvijā pastāvīgi dzīvojošiem Latvijas pilsoņiem, nepilsoņiem, ārvalstniekiem un bezvalstniekiem, kuriem ir piešķirts personas kods. Pēc likuma „Par valsts sociālo pabalstu”, 7.panta 1.daļas Bērna kopšanas pabalstu piešķir personai, kura kopj bērnu līdz divu gadu vecumam. Bērna kopšanas pabalstu var saņemt viens no bērna vecākiem – māte vai tēvs.⁹⁰

Pabalsta apmērs:

Ministru Kabineta Noteikumi par bērna kopšanas pabalsta un piemaksas pie bērna kopšanas pabalsta un vecāku pabalsta par dvīņiem vai vairākiem vienās dzemdībās dzimušiem bērniem apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta un piemaksas piešķiršanas un izmaksas kārtību 2.pants nosaka:

- 1) par 1 bērna kopšanu līdz 1,5 gada vecumam – 171 eiro;
- 2) par 1 bērna kopšanu no 1,5 līdz 2 gadu vecumam – 42,69 eiro.⁹¹

⁸⁸ Ministru Kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1546 " Noteikumi par bērna piedzimšanas pabalsta piešķiršanas un izmaksāšanas kārtību"

⁸⁹ VSAA, bērna piedzimšanas pabalsts, Pieejams : <http://www.vsaa.lv/lv/pakalpojumi/vecakiem/berna-piedzimsanas-pabalsts> [aplūkots 2016. gada 1.aprīlī]

⁹⁰ Labklājības ministrija, sociālie pabalsti, bērna kopšanas pabalsts
Pieejams : <http://www.lm.gov.lv/text/98> [aplūkots 2016. gada 30.martā]

⁹¹ Ministru Kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1609 " Noteikumi par bērna kopšanas pabalsta un piemaksas pie bērna kopšanas pabalsta un vecāku pabalsta par dvīņiem vai vairākiem vienās dzemdībās dzimušiem bērniem apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta un piemaksas piešķiršanas un izmaksas kārtību"

3.pants nosaka piemaksas veidus:

- 3) par bērniem vecumā līdz 1,5 gadam, piemaksa pie pabalsta par dvīņu vai vairāku, vienās dzemdībās dzimušu, bērnu kopšanu - 171 eiro mēnesī par otro un katru nākamo bērnu.
- 4) par bērniem vecumā no 1,5 līdz 2 gadiem, piemaksa pie pabalsta par dvīņu vai vairāku, vienās dzemdībās dzimušu, bērnu kopšanu – 42,69 eiro mēnesī par katru nākamo bērnu.⁹²

No 2014. gada 1.oktobra par viena un tā paša bērna kopšanu vienlaikus piešķir vecāku pabalstu un bērna kopšanas pabalstu.

Bērna kopšanas pabalstu ir tiesības saņemt gan tiem vecākiem, kuri nav sociāli apdrošinātās personas (nav darba ņēmēji vai pašnodarbinātie), gan tiem – kuri ir sociāli apdrošinātās personas.⁹³

3.1.3. Bērna invalīda kopšanas pabalsts

Valsts sociālo pabalstu likuma **7.¹ pants** nosaka, ka Bērna invalīda kopšanas pabalstu piešķir personai, kas kopj bērnu, kuram Veselības un darbaspēju ekspertīzes ārstu valsts komisija ir noteikusi invaliditāti un izsniegusi atzinumu par īpašas kopšanas nepieciešamību sakarā ar smagiem funkcionāliem traucējumiem.⁹⁴

Ministru Kabineta Noteikumi par bērna invalīda kopšanas pabalsta apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta piešķiršanas un izmaksas kārtību nosaka, ka Pabalsta apmērs ir **213,43 eiro** mēnesī.⁹⁵ Līdz ar šo pabalstu valsts piešķir arī piemaksu pie ģimenes valsts pabalsta par bērnu invalīdu – 106,72 eiro mēnesī. Tādējādi ģimenēm sniegtais valsts atbalsts sasniedz 320,15 eiro mēnesī.

⁹² Valsts sociālo pabalstu likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī]

⁹³ Sociālās apdrošināšanas aģentūra, bērna kopšanas pabalsts

Pieejams : <http://www.vsaa.lv/lv/pakalpojumi/vecakiem/berna-kopsanas-pabalsts>,
[aplūkots 2016. gada 30.martā]

⁹⁴ Valsts sociālo pabalstu likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī]

⁹⁵ Ministru Kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1607 " Noteikumi par bērna invalīda kopšanas pabalsta apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta piešķiršanas un izmaksas kārtību"

Pabalstu piešķir cilvēkam, kurš kopj bērnu invalīdu vecumā līdz 18 gadiem vai arī līdz termiņam, kurā beidzas bērnam noteiktā invaliditāte vai īpašas kopšanas nepieciešamības atzinums. Pabalstu cilvēks var saņemt arī tad, ja viņš strādā.⁹⁶

Lai saņemtu bērna invalīda kopšanas pabalstu, bērnam ir jābūt Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijas (VDEĀK) noteiktai invaliditātei un izsniegtam atzinumam par īpašas kopšanas nepieciešamību. (Medicīnisko indikāciju saraksts)⁹⁷ Tiesības saņemt bērna invalīda kopšanas pabalstu ir no dienas, kad bērnam izsniegts VDEĀK atzinums par īpašas kopšanas nepieciešamību.⁹⁸

3.1.4. Ģimenes valsts pabalsts

Likums par „Valsts sociālo palīdzību” 6.pants nosaka, ka Ģimenes valsts pabalstu piešķir par katru bērnu, kas:

- 1) ir vecumā no viena gada līdz 15 gadiem;
- 2) ir vecāks par 15 gadiem, mācās vispārējās izglītības vai profesionālās izglītības iestādē un nav stājies laulībā. Šādā gadījumā pabalstu piešķir uz laiku, kamēr bērns apmeklē izglītības iestādi, bet ne ilgāk kā līdz dienai, kad viņš sasniedz 19 gadu vecumu vai stājas laulībā. Ja bērns, kurš bijis aizbildnībā, ir sasniedzis 18 gadu vecumu, pabalstu piešķir pašam pilngadību sasniegušajam bērnam. Pabalstu nepiešķir par bērnu, kas atbilstoši valsts vai pašvaldību finansēto vietu skaitam uzņemts profesionālās izglītības programmās un saņem stipendiju normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā.
- 3) Par bērnu invalīdu, kas nav sasniedzis 18 gadu vecumu, tiek piešķirta piemaksa pie ģimenes valsts pabalsta Ministru kabineta noteiktajā apmērā. Tiesības uz šo piemaksu personai, kura audzina bērnu invalīdu, ir no bērna invalīda statusa noteikšanas dienas līdz

⁹⁶ Sociālās apdrošināšanas aģentūra, bērna invalīda kopšanas pabalsts
Pieejams : <http://www.vsaa.lv/lv/pakalpojumi/personam-ar-ipasam-vajadzibam/pabalsti-par-bernu-invalidu/berna-invalida-kopsanas-pabalsts>
[aplūkots 2016. gada 30.martā]

⁹⁷ Sociālās apdrošināšanas aģentūra, bērna invalīda kopšanas pabalsts
Pieejams : <http://www.vsaa.lv/lv/pakalpojumi/personam-ar-ipasam-vajadzibam/pabalsti-par-bernu-invalidu/berna-invalida-kopsanas-pabalsts>
[aplūkots 2016. gada 30.martā]

⁹⁸ Labklājības ministrija, sociālie pabalsti, bērna invalīda kopšanas pabalsts
Pieejams : <http://www.lm.gov.lv/text/84> [aplūkots 2016. gada 30.martā]

dienai, kad bērns invalīds sasniedz 18 gadu vecumu, neatkarīgi no ģimenes valsts pabalsta izmaksas.⁹⁹

Pabalstu piešķir pēc Ministru kabineta Noteikumiem par ģimenes valsts pabalsta un piemaksas pie ģimenes valsts pabalsta par bērnu invalīdu apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta un piemaksas piešķiršanas un izmaksas kārtību 2pants :

Pabalstu piešķir:

- 1) vienam no bērna vecākiem – no bērna viena gada vecuma sasniegšanas dienas;
- 2) bērna aizbildnim vai adoptētājam – no aizbildnības vai adopcijas nodibināšanas dienas, ja bērns sasniedzis viena gada vecumu;
- 3) personai, kura faktiski audzina bērnu, tai skaitā audžuģimenei, – no dienas, kad pieņemts bāriņtiesas lēmums par pabalsta izmaksāšanu personai, kura faktiski audzina bērnu, ja bērns sasniedzis viena gada vecumu.¹⁰⁰

No 2016.gada 1.janvāra ģimenes valsts pabalsta apmērs par pirmo bērnu ģimenē ir 11,38 eiro mēnesī. Par otro bērnu ģimenē ģimenes valsts pabalsts ir 2 reizes (22,76 eiro mēnesī), bet par trešo bērnu un nākamajiem bērniem – 3 reizes (34,14 eiro mēnesī) lielāks nekā par pirmo bērnu ģimenē.¹⁰¹

Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra (VSAA), piešķirot ģimenes valsts pabalstu par bērnu, kopējā bērnu skaitā ieskaita visus pieprasītāja bērnus, izņemot:

- 1) bērnu, par kuru mātei un tēvam pārtrauktas vai atņemtas aizgādības tiesības;
- 2) aizbildnībā esošu bērnu, par kuru pabalstu saņem sociālās rīcībspējas vecumu sasniegušie nepilngadīgie vecāki;

⁹⁹ Valsts sociālo pabalstu likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī]

¹⁰⁰ Ministru Kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1517 " Noteikumi par ģimenes valsts pabalsta un piemaksas pie ģimenes valsts pabalsta par bērnu invalīdu apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta un piemaksas piešķiršanas un izmaksas kārtību"

¹⁰¹ Labklājības ministrija, sociālie pabalsti, ģimenes valsts pabalsts
Pieejams : <http://www.lm.gov.lv/text/99> [aplūkots 2016. gada 30.martā]

- 3) pilngadību sasniegušu bērnu, par kuru ģimenes valsts pabalsta izmaksa ir izbeigta, ja ģimenes valsts pabalstu piešķir par bērnu, kuru ģimene faktiski audzina, pamatojoties uz bāriņtiesas lēmumu, kā arī par aizbildnībā esošu bērnu.¹⁰²

Piešķirot pabalstu par nākamo bērnu ģimenē, kopējā bērnu skaitā tiek ieskaitīti visi pabalsta pieprasītāja bērni, arī tie, par kuriem pabalstu vairs nesaņem, jo bērns ir sasniedzis 19 gadu vecumu vai atbilstoši valsts vai pašvaldību finansēto vietu skaitam uzņemts profesionālās izglītības programmās un saņem stipendiju.¹⁰³

Darba autors uzskata, ka šī veida pabalsts ir viss nepieciešamākais, jo ja bērns ir bez invaliditātes slimībām, tad bērnam augot tam ir pašam savas dzīves prasības, kā apģērbs, ēdiens, sava veida izpriecās, ko dažkārt vecāki nevar nodrošināt un, tad šī veida pabalsts vecākiem dod finansējumu, lai spētu atbalstīt bērnu. Kā, piemēram, naudu var tērēt, lai bērns spētu nokļūt līdz skolai un atpakaļ, ja pašvaldība nepiešķir bezmaksas sabiedrisko transportu skolniekiem. Kā arī šis finansējums var tikt iztērēts ēdināšanā, jo daudzās pašvaldībās brīvpusdienas ir tikai līdz 4.klasei.

3.1.5. Piemaksa pie ģimenes valsts pabalsta par bērnu invalīdu

Ministru Kabineta Noteikumi par ģimenes valsts pabalsta un piemaksas pie ģimenes valsts pabalsta par bērnu invalīdu apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta un piemaksas piešķiršanas un izmaksas kārtību 8.pants nosaka, ka Ja ģimenē ir bērns invalīds, valsts piešķir piemaksu pie ģimenes valsts pabalsta. Piemaksas apmērs ir 106,72 eiro mēnesī.¹⁰⁴ To piešķir, līdz bērns sasniedz 18 gadu vecumu.¹⁰⁵

¹⁰² VSAA, ģimenes pabalsts, Pieejams : <http://www.vsaa.lv/lv/pakalpojumi/vecakiem/gimenes-valsts-pabalsts> [aplūkots 2016. gada 1.aprīlī]

¹⁰³ VSAA, ģimenes pabalsts, Pieejams : <http://www.vsaa.lv/lv/pakalpojumi/vecakiem/gimenes-valsts-pabalsts> [aplūkots 2016. gada 1.aprīlī]

¹⁰⁴ Ministru Kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1517 " Noteikumi par ģimenes valsts pabalsta un piemaksas pie ģimenes valsts pabalsta par bērnu invalīdu apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta un piemaksas piešķiršanas un izmaksas kārtību"

¹⁰⁵ Labklājības ministrija, sociālie pabalsti, piemaksa pie ģimenes valsts pabalsta par bērnu invalīdu Pieejams : <http://www.lm.gov.lv/text/100> [aplūkots 2016. gada 30.martā]

3.1.6. Valsts atbalsta programma - celiakija

Lai palīdzētu tiem vecākiem, kuru bērni ir slimi ar celiakiju, valsts šīm ģimenēm sniedz papildu atbalstu bezglutēna pārtikas iegādei. Ministru Kabineta Noteikumi par valsts atbalstu ar celiakiju slimiem bērniem 2.pants nosaka, ka atbalsta apmērs atbilst apmēram, kāds noteikts piemaksai pie ģimenes valsts pabalsta par bērnu invalīdu.¹⁰⁶ Tas ir materiāls atbalsts - 106,72 eiro mēnesī vienam bērnam.¹⁰⁷

Šo pabalstu saņem līdz 18.gadu vecumam, kā arī pēc 18 gadu vecuma sasniegšanas, ja mācās vispārējās vai profesionālās izglītības iestādēs un nav vecāki par 20 gadiem vai studē augstskolā dienas nodaļā un nav vecāki par 24 gadiem.¹⁰⁸

Pēc Ministrijas Kabineta noteikumiem par valsts atbalstu ar celiakiju slimiem bērniem 19.pantā nosaka, ka pabalstu pārtrauc izmaksāt:

19.1. uz laiku, kamēr atbalsta saņēmējs vai bērns atrodas ieslodzījuma vietā vai saņem pilnībā no valsts budžeta finansētus ilgstošas sociālās aprūpes vai sociālās rehabilitācijas pakalpojumus;

19.2. ja atbalsta saņēmējs vai bērns izbrauc no Latvijas Republikas uz pastāvīgu dzīvi ārvalstī;

19.3. ja atbalsta saņēmējs vai bērns ir miris;

19.4. ja atbalsta saņēmējs labprātīgi atsakās no turpmākās atbalsta saņemšanas;

19.5. ja bērns ievietots bērnu aprūpes un audzināšanas iestādē un atrodas pilnā valsts vai pašvaldības apgādībā;

19.6. ja bērna personisko interešu aizstāvībai pieņemts bāriņtiesas lēmums par atbalsta izmaksas pārtraukšanu personai, kura bērnu faktiski nekopj un neaudzina;

19.7. ja atbalsta saņēmējam pārtrauktas vai atņemtas bērna aizgādības tiesības vai bērns nodots audžuģimenes vai aizbildņa aprūpē;

¹⁰⁶ Ministru Kabineta 2013.gada 21.maija noteikumi Nr.261 " Noteikumi par valsts atbalstu ar celiakiju slimiem bērniem"

¹⁰⁷ Labklājības ministrija, sociālie pabalsti, valsts atbalsta programma - celiakija
Pieejams : <http://www.lm.gov.lv/text/85/> [aplūkots 2016. gada 1.aprīlī]

¹⁰⁸ Labklājības ministrija, sociālie pabalsti, valsts atbalsta programma - celiakija
Pieejams : <http://www.lm.gov.lv/text/85/> [aplūkots 2016. gada 1.aprīlī]

19.8. ja ar bāriņtiesas lēmumu izbeigta bērna uzturēšanās audžuģimenes vai aizbildņa aprūpē,¹⁰⁹

3.1.7. Pabalsts aizbildnim par bērna uzturēšanu un atlīdzība par aizbildņa pienākumu pildīšanu

Likumā „Par valsts sociālo pabalstu” 9.pantā noteikts, ka pabalstu par bērna uzturēšanu piešķir personai, kura likumā noteiktajā kārtībā iecelta par aizbildni. Pabalstu piešķir par katru aizbildnībā esošo bērnu.¹¹⁰

Personai ir tiesības saņemt šo pabalstu un atlīdzību no dienas, kad tā iecelta par aizbildni. Ja aizbildnība tiek atcelta, šā pabalsta un atlīdzības izmaksu izbeidz ar aizbildnības atcelšanas dienu.

9.panta 4.daļā noteikts, ka pabalstu nepiešķir, ja aizbildnības nodibināšanas iemesls atbilstoši bāriņtiesas lēmumam ir vecāku darba apstākļi, kuru dēļ viņi nevar bērnu aprūpēt. Savukārt, 10.pantā noteikts, ka atlīdzību nepiešķir taisnās līnijas radniekiem, ja aizbildnības nodibināšanas iemesls atbilstoši bāriņtiesas lēmumam ir vecāku darba apstākļi, kuru dēļ viņi nevar bērnu aprūpēt.¹¹¹

Pabalsta aizbildnim par bērna uzturēšanu apmērs ir **45,53 eiro mēnesī** (par katru bērnu).¹¹²

Ja par bērnu ir piešķirta pensija par apgādnieka zaudējumu, valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts apgādnieka zaudējuma gadījumā, uzturlīdzekļi no Uzturlīdzekļu garantiju fonda vai ģimenes valsts pabalsts, izmaksājamo pabalstu samazina par attiecīgo summu. Ja par bērnu invalīdu piešķirta piemaksa pie ģimenes valsts pabalsta, izmaksājamo pabalstu par piemaksas apmēru nesamazina.

Atlīdzības par aizbildņa pienākumu pildīšanu apmērs ir **54,07 eiro mēnesī**. Atlīdzības apmērs nav atkarīgs no aizbildnībā esošo bērnu skaita.¹¹³

¹⁰⁹ Ministru Kabineta 2013.gada 21.maija noteikumi Nr.261 " Noteikumi par valsts atbalstu ar celiakiju slimiem bērniem"

¹¹⁰ Valsts sociālo pabalstu likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī]

¹¹¹ Turpat.

¹¹² VSAA, aizbildnis, Pieejams : <http://www.vsaa.lv/lv/pakalpojumi/vecakiem/aizbildniba/pabalsts-aizbildnim-par-berna-uzturesanu> [aplūkots 2016. gada 1.aprīlī]

¹¹³ VSAA, aizbildnis, Pieejams : <http://www.vsaa.lv/lv/pakalpojumi/vecakiem/aizbildniba/pabalsts-aizbildnim-par-berna-uzturesanu> [aplūkots 2016. gada 1.aprīlī]

3.1.8. Atlīdzība par audžuģimenes pienākumu pildīšanu

Likumā „Par valsts sociālo palīdzību” 11.pantā noteikts, ka atlīdzību par audžuģimenes pienākumu pildīšanu piešķir ģimenei vai personai, kura Ministru kabineta noteiktajā kārtībā ieguvusi audžuģimenes statusu un kurai saskaņā ar bāriņtiesas lēmumu un līgumu, ko noslēgusi pašvaldība un audžuģimene, audzināšanā nodots bērns uz laiku, kas ir ilgāks par vienu mēnesi.¹¹⁴ **Atlīdzību nepiešķir** tiem, kuri saņēmuši termiņuzturēšanās atļaujas.

Ministru Kabineta noteikumi „Kārtība, kādā piešķir un izmaksā atlīdzību par audžuģimenes pienākumu pildīšanu” 2.pants nosaka, ka atlīdzības apmērs ir **113,83 eiro mēnesī**. Atlīdzību sāk izmaksāt ne vēlāk kā nākamajā kalendāra mēnesī pēc atlīdzības piešķiršanas dienas.¹¹⁵

3.1.9. Adoptētā bērna pabalsts

Likumā par „Valsts sociālo pabalstu” **8.¹ pants** nosaka:

- 1) Atlīdzību par adopciju piešķir adoptētājam pēc tiesas sprieduma par adopcijas apstiprināšanu spēkā stāšanās.
- 2) Atlīdzību par adopciju izmaksā par katru adoptēto bērnu, kurš atradies ārpusģimenes aprūpē, tādā apmērā, kāds bija noteikts dienā, kad stājās spēkā tiesas spriedums par adopcijas apstiprināšanu.
- 3) Atlīdzības par adopciju piešķiršanas, izmaksas un pārskatīšanas kārtību, kā arī šā pabalsta apmēru nosaka Ministru kabinets.¹¹⁶

Ministru Kabineta noteikumi „Kārtība, kādā piešķir un izmaksā atlīdzību par bērna adopciju” 2.pants nosaka, ka atlīdzības apmērs ir **1422,87 eiro**. Atlīdzību izmaksā vienam no bērna vecākiem.¹¹⁷

¹¹⁴ Valsts sociālo pabalstu likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī]

¹¹⁵ Ministru Kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1549 " Kārtība, kādā piešķir un izmaksā atlīdzību par audžuģimenes pienākumu pildīšanu"

¹¹⁶ Valsts sociālo pabalstu likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī]

¹¹⁷ Ministru Kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1533 " Kārtība, kādā piešķir un izmaksā atlīdzību par bērna adopciju"

Kā jau autors minēja pie pabalsta par bērna piedzimšanu, tad te arī skaidri redzams, ka pabalsts apmēram ir ļoti liels salīdzinājumā ar citiem pabalstiem, jo bērnam adaptējoties jaunā vidē ir nepieciešami arī papildus izdevumi, it īpaši, ja jaunie vecāki ir adoptējuši pavisam mazu mazuli, kuram ir nepieciešams viss iespējamais bērnam.

Pēc tam, kad bērns ir adoptēts, valsts arī izsniedz pabalstu par adoptētā bērna aprūpi. Tās atlīdzības daudzums ir noteikts Ministru Kabineta noteikumos „Kārtība, kādā piešķir un izmaksā atlīdzību par adoptējamā bērna aprūpi”, 3.pants – atlīdzības apmērs ir **49,80 eiro mēnesī**.¹¹⁸ Atlīdzību piešķir personai, kura nodarbināta nepilnu darba laiku, ir tiesības uz atlīdzību, ja tā ir nodarbināta ne vairāk par 20 stundām nedēļā. Atlīdzību piešķir vienam no adoptētājiem, kura aprūpē un uzraudzībā pirms adopcijas apstiprināšanas tiesā ar bāriņtiesas lēmumu nodots adoptējamais bērns.¹¹⁹

3.1.10. Valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts

Valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu piešķir saskaņā ar Valsts sociālo pabalstu likuma 13.pantu personai, kurai nav tiesību saņemt valsts pensiju (izņemot apgādnieka zaudējuma pensiju invalīdam) vai apdrošināšanas atlīdzību sakarā ar nelaimes gadījumu darbā vai arodslimību.¹²⁰

Proti, to piešķir:

- 1) Personām ar invaliditāti (tai skaitā personām ar invaliditāti kopš bērnības), kuras pārsniegušas 18 gadu vecumu un kurām nav tiesību uz valsts pensiju, izņemot apgādnieka zaudējuma pensiju invalīdam. Šādos gadījumos pabalstu piešķir uz noteikto invaliditātes laiku;
- 2) nenodarbinātiem cilvēkiem, kuri par pieciem gadiem pārsnieguši valstī noteikto pensionēšanās vecumu. Šādos gadījumos pabalstu piešķir uz mūžu;
- 3) apgādnieku zaudējušiem bērniem, ja viņi nav sasnieguši pilngadību, ir zaudējuši vienu vai abus apgādniekus un nav stājušies laulībā. Šiem cilvēkiem piešķir kopēju valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu, kas gadījumos, kad pabalsts piešķirts 3 un vairākiem bērniem, nevar būt mazāks par 50% no noteiktā valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta

¹¹⁸ Valsts sociālo pabalstu likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī]

¹¹⁹ Turpat.

¹²⁰ Labklājības ministrija, Valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts, Pieejams : <http://www.lm.gov.lv/text/163/> [aplūkots 2016. gada 1.aprīlī]

apmēra katram bērnam. Šajā gadījumā valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu piešķir līdz 18 gadu vecumam. Pabalstu viņiem turpina izmaksāt, ja viņi mācās vispārējās izglītības vai profesionālās izglītības iestādē un nav vecāki par 20 gadiem vai arī studē augstskolā dienas nodaļā (pilna laika klātienē) un nav vecāki par 24 gadiem.¹²¹

Valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmērs 2016.gadā ir:

- 1) vispārējā gadījumā - 64,03 *eiro* mēnesī;
- 2) valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts personām ar invaliditāti kopš bērnības (mēnesī):
I invaliditātes grupa – 138,72 *eiro*; II invaliditātes grupa- 128,06 *eiro*; III invaliditātes grupa – 106,72 *eiro*.¹²²

Valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu var saņemt:

- 1) sakarā ar invaliditāti vai noteikto vecuma - Latvijas pilsoņi, nepilsoņi, ārvalstnieku un bezvalstnieki, kuriem piešķirts personas kods un kuri pastāvīgi dzīvo Latvijas teritorijā, ja viņi Latvijā bez pārtraukuma nodzīvojuši pēdējos 12 mēnešus pirms pabalsta pieprasīšanas, bet kopumā - ne mazāk kā 60 mēnešus;
- 2) apgādnieka zaudējuma gadījumā - Latvijas pilsoņi, nepilsoņi, ārvalstnieki un bezvalstnieki, kuriem piešķirts personas kods un kuri patstāvīgi dzīvo Latvijas teritorijā, ja viņi zaudējuši apgādnieku.¹²³

Ja valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta saņēmējs izbrauc no Latvijas uz pastāvīgu dzīvi ārvalstī, pabalsta izmaksu izbeidz, pirms izbraukšanas izmaksājot pabalstu par nākamajiem diviem mēnešiem.

3.1.11. Pabalsts transporta izdevuma kompensācijai

Likumā par „Valsts sociālo pabalstu” 12.pantā noteikts:

- 1) Pabalstu transporta izdevumu kompensēšanai piešķir personai, kurai pašai vai kuras bērnam likumā un citos normatīvajos aktos paredzētajā kārtībā ir noteikta invaliditāte un izsniegts atzinums par medicīnisko indikāciju noteikšanu speciāli pielāgota vieglā automobiļa iegādei un pabalsta saņemšanai.

¹²¹ Valsts sociālo pabalstu likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī]

¹²² Labklājības ministrija, Valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts, Pieejams : <http://www.lm.gov.lv/text/163/> [aplūkots 2016. gada 1.aprīlī]

¹²³ Labklājības ministrija, Valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts, Pieejams : <http://www.lm.gov.lv/text/163/> [aplūkots 2016. gada 1.aprīlī]

2) Tiesības saņemt šo pabalstu rodas no dienas, kad invalīdam izsniegts Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijas atzinums.

3) Pabalstu izmaksā divas reizes gadā par katru pilnu sešu mēnešu periodu, skaitot no dienas, kad izsniegts šā panta otrajā daļā minētais atzinums.

4) Šā pabalsta izmaksu izbeidz, kad beidzas termiņš, uz kādu noteikta invaliditāte. Ja pēdējo sešu mēnešu periods, par kuru izmaksājams pabalsts, sakarā ar invaliditātes termiņa izbeigšanos ir nepilns, pabalstu par šo periodu izmaksā pilnā apmērā kā par sešu mēnešu periodu.¹²⁴

Ministru Kabineta „Noteikumi par pabalsta apmēru transporta izdevumu kompensēšanai invalīdiem, kuriem ir apgrūtināta pārvietošanās, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta piešķiršanas un izmaksas kārtību” nosaka, ka pabalsta apmērs ir **79,68 eiro par katru pilnu sešu mēnešu periodu.**¹²⁵

Pie šī pabalsta darba autors vēlas to papildināt ar to, ka daudzās attīstītās Latvijas pašvaldībās bērni bez invaliditātes arī tiek pie bezmaksas sabiedriskā transporta izmantošanas, ko nodrošina pati pašvaldība, kas palīdz tiem, kā, piemēram, tikt uz skolu un atpakaļ, nenoslogojot vecākus, lai tie var pildīt savu darbu un saņemt par to atalgojumu.

¹²⁴ Valsts sociālo pabalstu likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī]

¹²⁵ Ministru Kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1606 " Noteikumi par pabalsta apmēru transporta izdevumu kompensēšanai invalīdiem, kuriem ir apgrūtināta pārvietošanās, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta piešķiršanas un izmaksas kārtību”

4. BĒRNA SOCIĀLĀ NODROŠINĀJUMA SALĪDZINĀJUMS IGAUNIJĀ UN LATVIJĀ

Darba autors vēlas salīdzināt, kurā valstī ir vieglāk uzturēt bērnu, kurā no valstīm ir lielāks nodokļu atvieglojums vai algas pieaugums saistībā ar to, ka ģimenē ir piedzimis bērns vai bērni. Par pamatu autors izmantos gan valsts, gan pašvaldības sniegtos atbalstus dažāda veida ģimenēm, kur bērnu skaits nepārsniedz trīs un kurām nav ne mazturīgas, ne trūcīgas ģimenes statusa. Tā kā pašvaldību politika var atšķirties, aprēķiniem par pamatu autors izmantos abu valstu galvaspilsētu salīdzinājumu – Tallinas un Rīgas.

4.1. **Viss sākas ar bērna piedzimšanu.** Latvijā par šo notikumu valsts maksā 421,17 eiro to nosaka pēc Ministru Kabineta noteikumiem „Noteikumi par bērna piedzimšanas pabalsta piešķiršanas un izmaksāšanas kārtību”, 2.pants¹²⁶. Rīgas pašvaldība no savas puses vēl 150 eiro tos piešķir balstoties uz Rīgas Domes saistošajiem noteikumiem „Par vienreizēju pabalstu ģimenei sakarā ar bērna piedzimšanu” 6panta¹²⁷. Un kopā par vienu Rīgā dzimušu bērnu vecāki saņem **571,17 eiro**.

Igaunijā ir tieši tāds pats pabalsts, un tā lielums no valsts maka ir 320 eiro – tātad mazāk nekā Latvijā. No Tallinas pašvaldības – arī 320 eiro¹²⁸, tiesa, divos maksājumos. 160 eiro uzreiz, un vēl 160 eiro pēc gada¹²⁹. Tātad vairāk nekā Rīgā, un kopā tie ir **640 eiro**.

4.2. **Pēc bērna piedzimšanas bērns, protams, ir arī jākopj.** Un kā viena, tā otra valsts tajā piedalās ar savu finansējumu. Galvenie noteikumi šādi – Latvijā var saņemt divu veidu pabalstus.

Pirmkārt, bērna kopšanas pabalstu, kas līdz pusotra gada vecumam ir 171 eiro mēnesī¹³⁰, bet no pusotra līdz divu gadu vecumam – 43 eiro mēnesī¹³¹. Otrkārt, paralēli šim pabalstam pienākas arī vecāku pabalsts, kas jau ir atkarīgs no vecāku algas lieluma.

¹²⁶ Ministru Kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1546 " Noteikumi par bērna piedzimšanas pabalsta piešķiršanas un izmaksāšanas kārtību"

¹²⁷ Rīgas Domes saistošie noteikumi 2008.gada 9.decembra Nr.147 „Par vienreizēju pabalstu ģimenei sakarā ar bērna piedzimšanu”

¹²⁸ European Commission, Employment, Social Affairs & Inclusion, Estonia. Pieejams: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1108&intPageId=3293&langId=en> [aplūkots 2016.gada 3.maijā]

¹²⁹ Turpat.

¹³⁰ Ministru Kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1609 " Noteikumi par bērna kopšanas pabalsta un piemaksas pie bērna kopšanas pabalsta un vecāku pabalsta par dvīņiem vai vairākiem vienās dzemdībās dzimušiem bērniem apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta un piemaksas piešķiršanas un izmaksas kārtību"

Un turklāt tā izmaksas lieluma un ilgumu var izvēlēties. Pēc likuma „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu”, 10.panta vēloties saņemt 60% no algas¹³², šī pabalsta izmaksas ilgums ir viens gads, bet ja saņemt to grib vēl ilgāk – līdz pusotram bērna gadam, tad katru mēnesi var pretendēt tikai uz 44% no darba algas¹³³.

Igaunija, šajā bērna kopšanas posmā arī divi pabalsti, bet organizēti citādāk. Bērna kopšanas atvaļinājumā vecāki saņem 100% atbalstu¹³⁴. Viņiem tas saglabājas iepriekšējās algas apmērā, ņemot vērā ar nodokli apliekamos ienākumus. Šo atbalstu saņem tikai viens no vecākiem, līdz pat bērna pusotra gada vecumam. Tomēr ir griesti, un maksimālā alga, ko sedz 100% apmērā, ir 2040 eiro mēnesī¹³⁵.

Pēc tam līdz bērna 3 gadu vecumam valsts vēl maksā bērna pabalstu, kas ir 38,35 eiro mēnesī neatkarīgi no tā, vai bērns iet dārziņā vai ir mājās.¹³⁶

Sistēmas mazliet atšķirīgas, bet lai tās salīdzinātu darba autors izmantos konkrētu piemēru, pieņemot, **ka bērns ir piedzimis vecākiem, kur ģimenē lielākā alga ir 800 eiro mēnesī.**

4.2.1. Latvijā kā vecāku pabalsta modeli autors izvēlas otro. Proti saņemt 44% no darba algas pusotru gadu¹³⁷. Vēl jāatgādina, ka pienākas arī bērna kopšanas pabalsts. Pusotra gada laikā vecāku pabalstā šī ģimene saņems 352 eiro 18 mēnešus, tātad **6366 eiro**. Papildus, vēl 18 mēnešus bērna kopšanas pabalstu. Katru mēnesi pa 171 eiro¹³⁸, un kopā **3078 eiro**. Un vēl pusgadu pa 43 eiro katru mēnesi¹³⁹ jeb 258 eiro. Un kopā visā bērna kopšanas periodā līdz divu gadu vecumam kopējā pabalstu summa ir **9702 eiro** jeb katru mēnesi divu gadu periodā 404 eiro.

¹³¹ Ministru Kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1609 " Noteikumi par bērna kopšanas pabalsta un piemaksas pie bērna kopšanas pabalsta un vecāku pabalsta par dvīņiem vai vairākiem vienās dzemdībās dzimušiem bērniem apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta un piemaksas piešķiršanas un izmaksas kārtību"

¹³² „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu”. LR Likums. Pieejams <http://likumi.lv> [aplūkots 2016.gada 3. maijā]

¹³³ Turpat.

¹³⁴ Republic of Estonia, Social Insurance Board, Families with children, Pieejams: <http://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/families-with-children/> [aplūkots 2016.gada 3.maijā]

¹³⁵ Turpat.

¹³⁶ Turpat.

¹³⁷ Likuma „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” 10.⁶ pants.

¹³⁸ Ministru Kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1609 " Noteikumi par bērna kopšanas pabalsta un piemaksas pie bērna kopšanas pabalsta un vecāku pabalsta par dvīņiem vai vairākiem vienās dzemdībās dzimušiem bērniem apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta un piemaksas piešķiršanas un izmaksas kārtību"

¹³⁹ Turpat.

4.2.2. **Kā paredz Igaunijas sistēma, vecāku saņemtā alga paliek arī bērna kopšanas laikā pusotru gadu.** Tātad 18 mēneši reiz 800 eiro ir 14 400 eiro. Un vēl vecāku pabalsts 38,35 eiro¹⁴⁰ apmērā triju gadu garumā jeb 36 mēnešos – kopā vēl papildus 1380 eiro. **Kopā pavisam 15 780 eiro.** Un, ja šo summu sadala uz diviem gadiem, kā autors to darīja Latvijas gadījumā, tad igauņu vecāki pirmos divus gadus ik mēnesi saņem 657 eiro.

Salīdzinot abas valstis var secināt, ka **404 eiro Latvijā un 657 eiro Igaunijā.** Atšķirība ievērojama. Jāatgādina, ka abos gadījumos vecāku darba alga bijusi vienāda – 800 eiro mēnesī. Tātad Igaunijā ir izdevīgāk ne tikai bērnu laist pasaulē, arī viņu kopt un būt kopā ar viņu pirmos dzīves gadus.

4.3. Bērnam augot lielākam, kā vienā, tā otrā valstī ir atbalsts arī šajā dzīves posmā līdz pat bērna 18 gadu vecumam. Latvijā divi instrumenti. Pirmais – **ģimenes valsts pabalsts.** Par pirmo bērnu – 11,38 eiro¹⁴¹, par otro – 22,76 eiro¹⁴², par trešo 34,14 eiro¹⁴³, ko nosaka Labklājības ministrija. Otrais – nodokļu atlaides par bērniem, ko izsaka ar jēdzienu „iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojums par apgādībā esošu personu”. Latvijā šis sliekšnis šobrīd ir 175 eiro mēnesī¹⁴⁴. Summa, kas nav jāsamaksā nodokļos no darba algas, par vienu bērnu ir 40,25 eiro mēnesī¹⁴⁵.

4.3.1. Igaunijā arī šie paši instrumenti. Par pirmo un otro bērnu pabalsts ir 50 eiro mēnesī¹⁴⁶. Tātad gan pirmais bērns saņem 50 eiro, gan arī otrais. Par trešo un katru nākamo bērnu pabalsts ir jau 100 eiro¹⁴⁷. Salīdzinot ar Latviju, summas krietni lielākas. Bet nodokļu atlaides par bērniem, saņemot darba algu, par pirmo bērnu nav, bet par otro bērnu, kā arī par trešo bērnu gan. Atvieglojuma sliekšnis līdzīgs – 170 eiro¹⁴⁸. Un faktiskais ieguvums par bērnu arī 40 eiro. Atšķirība gan vēl tajā, ka nodokļa atlaidi nesaņem līdz ar algu, bet atmaksas veidā par visu gadu, iesniedzot deklarāciju.

¹⁴⁰ Republic of Estonia, Social Insurance Board, Families with children, Pieejams: <http://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/families-with-children/> [aplūkots 2016.gada 3.maijā]

¹⁴¹ Labklājības ministrija, sociālie pabalsti, ģimenes valsts pabalsts
Pieejams : <http://www.lm.gov.lv/text/99> [aplūkots 2016. gada 30.martā]

¹⁴² Turpat.

¹⁴³ Turpat.

¹⁴⁴ Latvijas Republikas Finanšu Ministrija „iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojums par apgādībā esošu personu. Pieejams:

http://www.fm.gov.lv/lv/sadalas/nodoklu_politika/iedzivotaju_ienakuma_nodoklis/neapliekamais_minimums_un_nodokla_atvieglojumi/ [aplūkots 2016. gada 30.martā]

¹⁴⁵ Turpat.

¹⁴⁶ Republic of Estonia, Social Insurance Board, Families with children, Pieejams:

<http://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/families-with-children/> [aplūkots 2016.gada 3.maijā]

¹⁴⁷ Turpat.

¹⁴⁸ Turpat.

1) Ņemot vērā šos abus valsts atbalsta veidus, tos var salīdzināt:

Latvija - 11,38 eiro ģimenes valsts pabalsts¹⁴⁹, papildus 40,25 eiro ietaupījums uz nodokļiem¹⁵⁰. **Kopā 50,63 eiro.**

Igaunija – ģimenes valsts pabalsts 50 eiro¹⁵¹, nodokļu atlaides nav. **Tātad viena bērna atbalsts abās valstīs gandrīz vienāds.**

2) **Ģimenē divi bērni** – Latvijā pabalsts par diviem bērniem ir 34,14 eiro¹⁵², nodokļu atlaide par diviem bērniem – 80,50 eiro¹⁵³. **Kopā 114,64 eiro.** Igaunijā – pabalsts diviem bērniem ir 100 eiro, nodokļu atlaide par vienu bērnu nav, par otru – 40 eiro. **Kopā 140 eiro, un tas jau ir vairāk nekā Latvijā.**

3) **Ģimenē trīs bērni** – Latvijā pabalsts par trim bērniem ir 68,28 eiro¹⁵⁴. Nodokļu atlaide – 120,75 eiro¹⁵⁵. **Kopā 189,03 eiro.** Igaunijā pabalsts par trim bērniem ir 200 eiro¹⁵⁶, nodokļu atlaide par otro un trešo bērnu – 80 eiro¹⁵⁷. **Kopā 280 eiro. Un redzams, ka šeit ar Latviju atšķirība jau ir ievērojama.**

Kopējs secinājums – vecumposmā līdz 18 gadiem no valsts atbalsta viedokļa viena bērna audzināšana ģimenē Latvijā un Igaunijā ir līdzīgā situācijā. Divi bērni jau ir izdevīgi Igaunijā, bet trīs – vēl jo vairāk.

¹⁴⁹ Labklājības ministrija, sociālie pabalsti, ģimenes valsts pabalsts

Pieejams : <http://www.lm.gov.lv/text/99> [aplūkots 2016. gada 30.martā]

¹⁵⁰ Latvijas Republikas Finanšu Ministrija ,iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojums par apgādībā esošu personu. Pieejams:

http://www.fm.gov.lv/lv/sadalas/nodoklu_politika/iedzivotaju_ienakuma_nodoklis/neapliekamais_minimums_un_nodokla_atvieglojumi/ [aplūkots 2016. gada 30.martā]

¹⁵¹ Republic of Estonia, Social Insurance Board, Families with children, Pieejams:

<http://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/families-with-children/> [aplūkots 2016.gada 3.maijā]

¹⁵² Labklājības ministrija, sociālie pabalsti, ģimenes valsts pabalsts

Pieejams : <http://www.lm.gov.lv/text/99> [aplūkots 2016. gada 30.martā]

¹⁵³ Latvijas Republikas Finanšu Ministrija ,iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojums par apgādībā esošu personu. Pieejams:

http://www.fm.gov.lv/lv/sadalas/nodoklu_politika/iedzivotaju_ienakuma_nodoklis/neapliekamais_minimums_un_nodokla_atvieglojumi/ [aplūkots 2016. gada 30.martā]

¹⁵⁴ Labklājības ministrija, sociālie pabalsti, ģimenes valsts pabalsts

Pieejams : <http://www.lm.gov.lv/text/99> [aplūkots 2016. gada 30.martā]

¹⁵⁵ Latvijas Republikas Finanšu Ministrija ,iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojums par apgādībā esošu personu. Pieejams:

http://www.fm.gov.lv/lv/sadalas/nodoklu_politika/iedzivotaju_ienakuma_nodoklis/neapliekamais_minimums_un_nodokla_atvieglojumi/ [aplūkots 2016. gada 30.martā]

¹⁵⁶ Republic of Estonia, Social Insurance Board, Families with children, Pieejams:

<http://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/families-with-children/> [aplūkots 2016.gada 3.maijā]

¹⁵⁷ Turpat.

4.4. Igaunijā eksistē arī pabalsts, kurš nav Latvijā. Proti, vientuļie vecāki, kas bērnus audzina vieni, var pretendēt vēl uz mēneša pabalstu 19 eiro apmērā. Par vientuļu vecāku tiek uzskatīts tajā brīdī, kad otrs vecāks nav rakstīts arī bērna pasē.¹⁵⁸

Darba autors ar šo valstu salīdzinājumu nevēlas uzsvērt, ka prioritāte ģimenei radīt bērnus ir nauda. Autora subjektīvais viedoklis ir tāds, ka tas lielākoties ir atkarīgs no labklājības līmeņa visā valstī. Kā, piemēram, Latvijā ir ļoti garas rindas, lai bērns tiktu bērnudārzā, pēc vairāku jaundzimuša bērna vecāku aptaujas var secināt, ka bērns uzreiz pēc dzimšanas ir jāpiesaka bērnudārzā, jo tad var palikt bez vietas un, tad jau būs jāvērsas privātā iestādē.

Kā arī jāņem vērā tas, kā bērna paaugoties tas tiks līdz skolai un atpakaļ. Vai paši vecāki to var nodrošināt, vai arī sabiedriskais autobuss. Rīgā un Tallinā sabiedrisks transports skolniekiem ir par brīvu, tātad bērni ar vecāku atļauju paši var tikt uz skolu un atpakaļ. Abās pašvaldībās ir arī brīvpusdienas sākumskolniekiem, kas bērnu vecākiem atvieglo finansēju sakarā ar bērnu ēdināšanu.

Autors veicot salīdzinājumu par valstu pašvaldībām secina, ka abās pašvaldībās ir labs labklājības līmenis, lai radītu bērnus gan finansiālā ziņā, gan arī pašvaldības atbalsts vecākiem, lai tie varētu bērnu audzināt konkrētajā pašvaldībā, piedāvājot skolas, bērnudārzus, brīva laika pulciņus utt. Tomēr eiro cipari ir labs rādītājs, lai motivētu vecākus radīt vairāk, kā vienu bērnu, jo raugoties uz pašvaldību, salīdzinājumiem var secināt, ka Igaunija vairāk atbalsta vecākus, lai tie radītu kuplāku ģimeni un veicinātu valsts demogrāfisko attīstību.

¹⁵⁸ European Commission, Employment, Social Affairs & Inclusion, Estonia. Pieejams: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1108&intPageId=3293&langId=en> [aplūkots 2016.gada 3.maijā]

KOPSAVILKUMS

Bakalaura darba izstrādes rezultātā autors aizstāvēšanai izvirza šādas tēzes:

1. Ka sociālais nodrošinājums oficiāli ir radies jau 19. Gadsimtā sakarā ar industriālo revolūciju.
2. Valsts sociālais nodrošinājums ir noteikts Satversmē, kā arī starptautiskos līgumos, kā, piemēram, Eiropas Sociālajā hartā.
3. Analizējot sociālā nodrošinājuma jēdzienu autors noskaidroja, ka ar sociālo nodrošinājuma jēdzienu ir aptverti gan pabalsti, pensijas un citi maksājumi, kas ir balstīti uz sociālo apdrošināšanu un līdz ar to arī veiktajām iemaksām, gan ar tāda veida palīdzību, kas nav saistīta ar sociālo apdrošināšanu un iemaksu veikšanu.¹⁵⁹ Tā var būt gan universāla palīdzības sistēma, kad palīdzība tiek piešķirta ikvienam, kas nonāk noteiktā situācijā, gan arī tāda sociālās palīdzības sistēma, kad palīdzība piešķirta, balstoties uz personas ienākumu un dzīves apstākļu izvērtējumu.¹⁶⁰
4. Analizējot sociāli atbildīgas valsts principu autors, secina, ka valstij ir savas tiesības un pienākumi, lai atbalstītu valstī dzīvojošos cilvēkus.
5. Analizējot darbu, autors ir arī secinājis, kādiem mērķiem tiek piešķirts sociālais nodrošinājums - Satversmes 109.pants tieši noteic, ka tiesības uz sociālo nodrošinājumu tiek garantēts trīs gadījumos – vecuma, darbnespējas un bezdarba gadījumos. Taču gadījumu uzskaitījums šajā pantā nav izsmeļošs.¹⁶¹ Satversmes 109.pants paredz, ka citi gadījumi, kad jāsniedz sociālais nodrošinājums, tiek noteikti likumā. Arī Satversmes tiesa ir norādījusi, ka tiesības uz sociālo nodrošinājumu ir konkretizētas likumos – likumā „Par sociālo drošību”, likumā „Par valsts sociālo apdrošināšanu”, speciālos likumos par atsevišķiem sociālās apdrošināšanas veidiem u.c.¹⁶² Satversmes tiesā līdz šim ir skatītas lietas par sociālo nodrošinājuma vecuma¹⁶³, bezdarba¹⁶⁴,

¹⁵⁹ Latvijas Republikas Satversmes komentāri, 8.nodaļa, cilvēka pamattiesības, 2011, 557.lpp.

¹⁶⁰ Turpat.

¹⁶¹ Satversmes tiesa. 2001-02-0106. 26.06.2001. secinājumu daļa. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv> [aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]

¹⁶² Satversmes tiesa. 2003-02-0106. 14.01.2004 7.punkts. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv> [aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]

¹⁶³ Satversmes tiesa. 2005-08-01. 11.11.2005. 6.1. punkts Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv> [aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]

maternitātes¹⁶⁵, darba negadījumu¹⁶⁶ un arodslimību gadījumā¹⁶⁷, kā arī par bērnu kopšanas pabalstiem¹⁶⁸ un izdienas pensijām¹⁶⁹.

6. Veicot bakalaura darbu autors ir apkopojis tos sociālos pabalstus un pakalpojumus, kuri tiek tieši piemēroti vecākiem ar bērniem, kā, piemēram, ģimenes pabalsts, bērna uzturēšanas pabalsts, bērna piedzimšanas pabalsts u.c.
7. Kā arī autors pētot noskaidrojis, ka vienā valstī atšķirīgās pašvaldībās sociālo pabalstu uzskaitījums var atšķirties, taču pamata nodrošinājums visur ir vienāds.
8. Salīdzinot divas pašvaldības Rīgā un Tallinā autors secina, ka abās valstīs ir līdzīgs sociālo nodrošinājumu klāsts, ko piedāvā pašvaldības, taču Igaunijā pabalstu skaits ir lielāks, kā arī vecākiem ar bērniem finansēšana ir lielāka un pēc autora domām, tas ir viens no kritērijiem, kāpēc vecākiem būtu jāveicina demogrāfiskā attīstība.

¹⁶⁴ Satversmes tiesa. 2001-12-01. 19.03.2002 Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv> [aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]

¹⁶⁵ Satversmes tiesa. 2001-11-0106. 25.02.2002 Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv> [aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]

¹⁶⁶ Satversmes tiesa. 2003-19-0103. 14.01.2004 Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv> [aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]

¹⁶⁷ Satversmes tiesa. 2003-22-01. 26.03.2004. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv> [aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]

¹⁶⁸ Satversmes tiesa. 2006-10-03. 11.12.2006 Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv> [aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]

¹⁶⁹ Satversmes tiesa. 2006-13-0103. 04.01.2007 Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv> [aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

Literatūra

1. Ideju vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC, 295. lpp.
2. Kovaļevska A. Sociāli atbildīgas valsts princips. Latvijas Vēstnesis Jurista vārds, 2008.gada 26. augusts, Nr.32(537)
3. Latvijas Republikas Satversmes komentāri, 8.nodaļa, cilvēka pamattiesības, 2011
4. Lorda Beveridža ziņojumu ievadu un kopsavilkuma tekstu sk.:
http://news.bbc.co.uk/1/bsp/hi/pdfs/19_07_05_beveridge.pdf [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī]
5. Spale A., Pleps J. Konstitucionālās tiesības. Tālmācības studiju kurss. Rīga: SIA „Biznesa vadības koledža”, 2008, 62.lpp.
6. Vildbergs H.J., Messeršmits K., Niedre L. Pilsonis tiesiskā valstī: mācību līdzeklis. Rīga: Latvijas Universitāte, 2004, 114.-115. lpp.
7. European Commision, Employment, Social Affairs & Inclusion, Estonia. Pieejams:
<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1108&intPageId=3293&langId=en> [aplūkots 2016.gada 3.maijā]
8. Labklājības ministrija, sociālie pabalsti, valsts atbalsta programma - celiakija
9. Pieejams : <http://www.lm.gov.lv/text/85/> [aplūkots 2016. gada 1.aprīlī]
10. Labklājības ministrija, sociālie pakalpojumi, Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības saņemšanas kārtība. Pieejams : <http://www.lm.gov.lv/text/2576> [aplūkots 2016. gada 22. aprīlī]
11. Labklājības ministrija, sociālie pabalsti, bērna piedzimšanas pabalsts
12. Pieejams : <http://www.lm.gov.lv/text/87> [aplūkots 2016. gada 30.martā]
13. Labklājības ministrija, sociālie pabalsti, ģimenes valsts pabalsts
14. Pieejams : <http://www.lm.gov.lv/text/99> [aplūkots 2016. gada 30.martā]
15. Labklājības ministrija, sociālie pabalsti, bērna kopšanas pabalsts
16. Pieejams : <http://www.lm.gov.lv/text/98> [aplūkots 2016. gada 30.martā]
17. Latvijas Republikas Finanšu Ministrija ,iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojums par apgādībā esošu personu. Pieejams:
http://www.fm.gov.lv/lv/sadalas/nodoklu_politika/iedzivotaju_ienakuma_nodoklis/nea_pliekamais_minimums_un_nodokla_atvieglrojumi/ [aplūkots 2016. gada 30.martā]

- 18.** Republic of Estonia, Social Insurance Board, Families with children, Pieejams:
<http://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/families-with-children/> [aplūkots 2016.gada 3.maijā]
- 19.** Sociālās apdrošināšanas aģentūra, bērna invalīda kopšanas pabalsts
- 20.** Pieejams : <http://www.vsaa.lv/lv/pakalpojumi/personam-ar-ipasam-vajadzibam/pabalsti-par-bernu-invalidu/berna-invalida-kopsanas-pabalsts>
- 21.** [aplūkots 2016. gada 30.martā]
- 22.** VSAA, bērna piedzimšanas pabalsts, Pieejams :
<http://www.vsaa.lv/lv/pakalpojumi/vecakiem/berna-piedzimsanas-pabalsts> [aplūkots 2016. gada 1.aprīlī]
- 23.** VSAA, ģimenes pabalsts, Pieejams :
<http://www.vsaa.lv/lv/pakalpojumi/vecakiem/gimenes-valsts-pabalsts> [aplūkots 2016. gada 1.aprīlī]

Normatīvie akti

- 24.** ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācija, 22.pants, Pieejams:
<http://www.tiesibsargs.lv/tiesibu-akti/ano-dokumenti/ano-vispareja-cilvektiesibu-deklaracija/> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī]
- 25.** Eiropas Savienības pamattiesības harta, 34.pants, Pieejams: <http://eur-lex.eiropa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī]
- 26.** Eiropas Sociālā harta, Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī]
- 27.** Pārskatītā Eiropas Sociālā harta,, Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī]
- 28.** Civilprocesa likums; LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2016. gada 6. aprīlī].
- 29.** „Par palīdzību dzīvokļa jautājuma risināšanā”. LR likums. Pieejams:
<http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2016. gada 6. aprīlī].
- 30.** „Par dzīvojamo telpu īri”. LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2016. gada 6. aprīlī].
- 31.** „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu”. LR Likums. Pieejams <http://likumi.lv> [aplūkots 2016.gada 3. maijā]

32. "Par nekustamā īpašuma nodokli". LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2016. gada 6. aprīlī].
33. „Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums” LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2016. gada 6. aprīlī].
34. „Par vienreizēju pabalstu ģimenei sakarā ar bērna piedzimšanu”. LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=186643/> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī]
35. „Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likums”. LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2016. gada 6. aprīlī].
36. „Valsts sociālo pabalstu likums”. LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī]
37. Ministru Kabineta 2013.gada 21.maija noteikumi Nr.261 " Noteikumi par valsts atbalstu ar celiakiju slimiem bērniem"
38. Ministru Kabineta 2013.gada 21.maija noteikumi Nr.261 " Noteikumi par valsts atbalstu ar celiakiju slimiem bērniem"
39. Ministru Kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1549 " Kārtība, kādā piešķir un izmaksā atlīdzību par audžuģimenes pienākumu pildīšanu"
40. Ministru Kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1533 " Kārtība, kādā piešķir un izmaksā atlīdzību par bērna adopciju"
41. Ministru Kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1606 " Noteikumi par pabalsta apmēru transporta izdevumu kompensēšanai invalīdiem, kuriem ir aprūtināta pārvietošanās, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta piešķiršanas un izmaksas kārtību"
42. Ministru kabineta 2010.gada 30.marta noteikumi Nr.299 „Noteikumi par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu” (MK noteikumi Nr.299).
43. Ministru Kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1546 " Noteikumi par bērna piedzimšanas pabalsta piešķiršanas un izmaksāšanas kārtību"
44. Ministru Kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1609 " Noteikumi par bērna kopšanas pabalsta un piemaksas pie bērna kopšanas pabalsta un vecāku pabalsta par dvīņiem vai vairākiem vienās dzemdībās dzimušiem bērniem apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta un piemaksas piešķiršanas un izmaksas kārtību"
45. Ministru Kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1607 " Noteikumi par bērna invalīda kopšanas pabalsta apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta piešķiršanas un izmaksas kārtību"
46. Ministru Kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1517 " Noteikumi par ģimenes valsts pabalsta un piemaksas pie ģimenes valsts pabalsta par bērnu invalīdu

apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta un piemaksas piešķiršanas un izmaksas kārtību"

47. Rīgas Domes saistošie noteikumi 2008.gada 9.decembra Nr.147 „Par vienreizēju pabalstu ģimenei sakarā ar bērna piedzimšanu”

Juridiskās prakses materiāli

48. Satversmes tiesa. 2000-08-0109. 13.03.2001. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv>
[aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]
49. Satversmes tiesa. 2001-02-0106. 26.06.2001 Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv>
[aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]
50. Satversmes tiesa. 2001-11-0106. 25.02.2002 Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv>
[aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]
51. Satversmes tiesa. 2001-12-01. 19.03.2002 Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv>
[aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]
52. Satversmes tiesa. 2002-11-0106. 25.02.2002. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv>
[aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]
53. Satversmes tiesa. 2003-19-0103. 14.01.2004 Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv>
[aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]
54. Satversmes tiesa. 2003-02-0106. 14.01.2004. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv>
[aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]
55. Satversmes tiesa. 2003-22-01. 26.03.2004. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv>
[aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]
56. Satversmes tiesa. 2003-22-01. 26.03.2004. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv>
[aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]
57. Satversmes tiesa. 2005-02-0106. 14.09.2005. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv>
[aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]
58. Satversmes tiesa. 2005-08-01. 11.11.2005. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv>
[aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]
59. Satversmes tiesa. 2006-10-03. 11.12.2006 Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv>
[aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]
60. Satversmes tiesa. 2006-13-0103. 04.01.2007 Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv>
[aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]

- 61.** Satversmes tiesa. 2009-08-01. 26.11.2009. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv>
[aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]
- 62.** Satversmes tiesa. 2009-43-01. 21.12.2009. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv>
[aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]
- 63.** Administratīvā rajona tiesa. A4235906. 20.09.2007. Pieejams: <https://tiesas.lv>
[aplūkots 2016.gada 3.maijā]